KARSZT- és BARLANGKUTATÁSI TÁJÉKOZTATÓ

KIADJA

A

MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT

KÉZIRAT GYANÁNT

1959

NOVEMBER HÓ

300 db 959. XI. — F. Nyomdaip. V. 6. t. 45290

KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ

tájékoztató

KIADJA A MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT

1959.november

TERMÉSZETVÉDELMI HIVATAL BARLANGTANI INTÉZET 110/78

A FÖLD IGAZGYÖNGYE

A Szabadság-barlang felfedezésének 5. évfordulójára.

A végtelen ég azurkék
Színét hogyha csodálod,
Vagy bársony rét tarka mezét
Simogatva, ha járod,
Vagy hófödte büszke bércek
Felhős ormáról, ha nézed
A csendes tájat alattad,
Isteni kép ez, elhiszem én,
Olymposzi, hajdani látkép.
De pompás a haragvó tenger,
Ha nézi csodálva az ember,
Védve a parti szikla mögül...

Láttad bár mindezeket,
S e szépségből még ezeret,
Nem láttál még mindent, nem,
Mit a szemnek látnia kell.
Nem láttad még
igazgyöngyét
A bús Földnek,
melyet rejtnek
Galád sziklák, makacs kőzetek
És földmélyi, gonosz szellemek:
A balszerencse és halál...

Míg lenn a kagylóhéj kitárul,
Dúl a gigászi küzdelem,
De százszor megéri, ezerszer,
Mert a jutalom: győzelem!
S a győzelem bére: szépség,
Csoda, melyhez nem fér kétség,
Amely lenyűgöz és felemel,
Anyag ez - csengő rimekben...

Ki lámpád imbolygó fénye
Mellett bizón lépsz a mélybe,
Hol világunk rejtett éke:
a Földnek pompás szentélye
Szikrázva a fényben
Tárul eléd,
Mint vad, furcsa éjszakának
Kőbemeredt, bizarr álma,
Melyben szinnek, formának
Tobzódik szent orgiája...
Nézd im a csipketetőről
Rőt lobogó omlik alá,
S halk zizegéssel játszana
Barlangi szél rajta dalát.
S a karcsu, fehér oszlopok néked
Ezernyi tornyu várat idéznek...

Szó s az ecset
Mind kevesek
Szólni teróla d,
Festeni téged,
Aki, ha egyszer lát,
Nem felejti fényed.

Ajkunk csendes: néma vonás,
Benned vagyunk, s könyörgünk ime:
Tárulj elénk, engedj tovább
Természetnek mesteri mive.

Scheer Béla

A MAGYAR KARSZT ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT

ü g y r e n d j e

/Tervezet./

A MKBT választmánya külön bizottságot hozott létre a társulat uj ügyrendjének kidolgozására. A bizottság javaslatát elkészitette és azt Tájékoztatónk jelen számában ismertetjük tagságunk részére megvitatás céljából. Az ügyrend elfogadásáról a társulat 1959. dec. 13-án összeülő közgyülése dönt.

Az alább ismertetésre kerülő ügyrend a társulat belső életét szabályozza. Tartalmazza mindazokat az intézkedéseket, szükségszerü értelmezéseket, amelyekre a jóváhagyott alapszabályok lehetőséget adnak, illetve amelyeket az részleteiben nem szabályoz.

Ügyrendi javaslat.

1./ Az ügyrend az MKBT adminisztrativ és szervezési munkáját szabályozza. A társulat munkája lényegében három részre tagolható:

a./ A társulat legnagyobb részét foglalkoztató barlangkutatás, feltárás és bejárás, valamint az ujonnan hozzánk csatlakozók bevezetése a barlangkutatásba.

b./ A társulat kutató munkájának eredményeit értékelő, tudományosan feldolgozó, azt közkinccsé tevő munka.

c./ A társulat tulajdonképeni egyesületi életét biztositó szervező és adminisztrativ munka; kiadványok, külföldi utak, tanfolyamok, klubestek, tudományos előadások megvalósitása.

2./ Az 1/a pontban ismertetett feladat lényegében a kutatócsoportok munkája, amelyet az országos munkaterv keretében koordinálni kell.

Az 1/b pontban foglaltak lényegében a szakbizottságok munkáját jelentik összhangban az országosan folyó munkákkal és a társulat munkatervével.

Az 1/c pontban közölt feladatok a közgyülés, a választmányi ülések, a vezetőség, a titkárság, a különböző állandó és alkalmi szerkesztőségek, vagy állandó és alkalmi bizottságok, esetleg egyéb szervek, előadások, tanfolyamok stb-k munkáját képezik.

3./ Az MKBT. alapszabályban meghatározott, vagy a közgyülés, illetve a választmány által elfogadott szervei a jóváhagyott ügyrend és költségvetés szerint működhetnek. Az országos társulati ügyrendet és költségvetést a közgyülés, a társulat egyes szervezeteinek, stb. ügyrendjét az országos választmány hagyja jóvá.

Az ügyrendet fegyelmi szabályzattal kell kiegészíteni.

4./ Az alapszabály 1. pontjából következően a társulat, utánpótlása érdekében, rendszeresen foglalkozik 18 évesnél fiatalabb személyekkel. Ezeket megismerteti a barlangkutatás céljával és módszereivel, valamint a társulat rendes tagjaiból álló kutatócsoportokon keresztül bevonja őket a tényleges kutatási munkába is.

5./ A társulat tagjai a felvétel évében 18. életévet betöltő, vagy ennél idősebb személyek lehetnek. Minden személy közvetlenül a társulat /országos központ/ tagja, de könnyebb adminisztráció, munkatárs keresés, megszokott munkaközösség biztosítása érdekében kívánatos, hogy valamilyen kutatócsoporthoz kapcsolódjék.

6./ Önálló barlangkutató csoportnak kell tekinteni a társulat tagjaiból álló azt a közösséget, amely elismerését a társulattól kérte és amelyet e kérelem alapján az országos választmány a társulatba tömörült kutatócsoportok sorába felvett. Azok a csoportok kérhetik önállóságuk elismerését, akik legalább 10 rendes tagot jelenthetnek be. /Az ügyrend elfogadásakor 10-nél kevesebb rendes tagot számláló csoportok a következő /1960./ év végéig kapnak haladékot taglétszámuk kiegészítésére. 1960. után a választmány csak kivételesen és indokolt esetben adhat engedélyt 10-nél kisebb létszámu csoport önállóságának megtartására, vagy ilyen megalakulására./

7./ Az önálló barlangkutató csoportok 1-1 tagot küldenek a választmányba. Ez a személy a csoport vezetője, vagy a csoport részéről erre a vezetőt helyettesitő megbizatásra kijelölt, és a választmány által előzetesen elfogadott, más csoporttag. Az alapszabályban foglalt azzal a lehetőséggel, hogy a csoportok minden 10, illetve 20 kutatóigazolvánnyal ellátott személy után további 1-1 választmányi tagot küldhetnek a választmányba, nem kivánunk élni /választmányi határozat/, mert igy a választmány nagyon felduzzadna.

8./ Az önálló barlangkutató csoport tagságának létszáma szerint megfelelő számu tagból álló vezetőséget választhat. A csoport vezetősége a csoport részére az országos választmány által jóváhagyott ügyrend és költségvetés szerint köteles dolgozni. Működő kutatócsoportnak csak azok az önálló kutatócsoportok tekinthetők, amelyek munkájukról a választmány részére jelentést küldenek, feltéve, hogy azt a választmány kielégitőnek találja és el is fogadja.

9./ Ha valamely csoport munkájáról nem számolt be, fel kell szólitani jelentésének beküldésére. Ha a felszólitásnak nem tesz eleget, illetve a beküldött jelentése szerint nem dolgozott elfogadhatóan, ugy további félévi haladék után, ha a helyzete nem változott, mint "nem működő csoport" kell nyilvántartani, legfeljebb 3 évig. Ha ezen idő eltelte után ujra megkezdi működését, mint uj csoport kell kérnie elfogadását. Szünetelés alatt a csoport a választmányi üléseken nem képviseltetheti magát.

10./ 10, vagy ennél több, már elismert önálló kutató csoport a társulaton belül nagyobb egységbe tömörülhet, abból a célból, hogy a társulati adminisztrációs munka egyszerüsödjék, továbbá azért, hogy kisebb egységek erőinek jobb összefogását segitsék elő. Ez a szervezeti egység is az országos választmány által jóváhagyott ügyrend szerint müködhet.

11./ Minden tag tagdijat fizet, ennek összegét a választmány állapitja meg. A tagdijat a társulat csekkszámlájára negyedévenként előre kell befizetni és a közgyülés által jóváhagyott költségvetési terv szerint kell felhasználni. Félévnél nagyobb tagdijhátralékkal rendelkező tag nem szavazhat, társulati kedvezményekben nem részesülhet /pl. "Tájékoztató" lapunkat nem kapja meg.

12./ Aki a társulat alapszabálya, vagy ügyrendje ellen vét, a fegyelmi szabályzat szerint a társulat előtt felelősségre kell vonni.

13./ A választmány üléseire beszámoltatás és tanácskozás végett meg kell hivni a szakbizottságok elnökeit is. A szakbizottsági elnökök szavazati joggal is rendelkeznek, ha a választmány szakbizottságot érintő munkában dönt.

14./ A választmány üléseire - tanácskozási joggal - a választmányi póttagok is meghivandók.

15./ A szakbizottságok elnökei bizottságukat tervezett munkájuk, munkatervük szerint épitik ki. Ehhez az elnök, illetve a választmány előzetes hozzájárulását ki kell kérni. A szakbizottság üléseire az elnököt, illetve a vezetőséget képviseltetése végett meg kell hivni. A szakbizottságok üléseiket szükség szerint tartják.

16./ A szakbizottságok évi munkájukról jelentést készitenek a közgyülés részére. A jelentést lényegében, vagy teljes terjedelmében a közgyülésen ismertetni kell. Ha a tervezett közlést a szakbizottság tulságosan kivonatosnak tartja és ebben az elnökkel megegyezni nem tud, a terjedelmet illetően a választmány dönt.

17./ Közgyülésre szánt egyéb jelentések terjedelmét illetően is a fenti eljárást kell követni.

18./ Kivánatos, hogy a közgyülésen, választmányi üléseken megválaszolandó kérdéseket, inditványokat 48 órával hamarabb közöljék irásban a vezetőséggel. Az előzetes irásbeli közlés elmaradása esetén 10 napon belül köteles a vezetőség választ adni a szóban elhangzó kérdésekre, inditványokra.

19./ A közgyülés a választmány 10 általa választott tagját, az elnököket, titkárokat és minden más a közgyülés által megválasztandó személyt 3 évre választ meg munkakörére.

20./ Az elnök, a társelnökök /közülük egy látja el az "ügyvezető társelnök" munkakörét/ és a négy titkár alkotják a társu-

lat vezetőségét. A vezetőség munkájának irányitója az elnök, akinek tanácsadói a társelnökök. Az elnök a vezetőség munkáját közvetlenül, vagy az ügyvezetésre felkért társelnökön keresztül irányitja.

21./ Az elnök helyettese az ügyvezető társelnök. Egyes alkalmakra az elnök, illetve nevében az ügyvezető társelnök, a többi társelnököt is felkérheti, hogy akadályoztatásuk miatt, illetve szakmai érdekeltségük alapján elnököljenek, valamint a társulatot képviseljék, annak nevében eljárjanak.

22./ A társelnökök a vezetőségi feladatukon tulmenően vállalhatnják, illetve felkérhetők a társulat valamelyik szakbizottságának, vagy kutatómunkájának vezetésére, irányitására.

23./ Az ügyvezető társelnök közvetlenül irányitja a titkárságot, a társulat mindennemü adminisztrativ és központi szervezési ügyeit. Akadályoztatása esetén e feladatkörben is az elnök intézkedik, huzamosabb akadályoztatás esetén azonban helyettesitéséről a választmány dönt. Munkáját a választmánnyal, illetve az elnökkel egyetértésben végzi, és az elért eredményekről őket rendszeresen tájékoztatja.

24./ A titkárság munkája két részre oszlik. Egyik a gazdasági ügyeket, másik minden egyéb munkát jelenti. A gazdasági ügyeket a közgyülés által személy szerint megválasztott gazdasági titkár,minden más ügyet - az ügyvezető társelnök beosztása szerint - a közgyülés által választott három titkár lát el. A 4 titkár maga mellé aktivákat szervezhet munkájuk segitségére. Gondoskodni kell adminisztrativ személy alkalmazásáról is.

25./ Gazdasági ügyek. A gazdasági titkár kezeli a társulat vagyonát, gondoskodik a tagdijak beszedéséről, felelős a tagdijnyilvántartás vezetéséért. Kidolgozza a vezetőséggel egyetértve a társulat költségvetési tervét, és azt a közgyülés elé terjeszti. Az elnökkel, vagy az ügyvezető társelnökkel közösen utalványoz a költségvetés, illetve a választmánytól kapott felhatalmazás szerint. Felelős a pénzügyi szabályszerüség és költségvetési helyesség betartásáért, a társulat pénzügyi és egyéb gazdasági könyveinek naprakész állapotban való vezetéséért. Felelős az elszámolások, számlák és általában bizonylatok szabályszerüségéért és elszámolásáért. Irányitja és ellenőrzi a pénztáros, a szertáros, a könyvtáros, esetleg más társulati vagyont kezelő szervek munkáját. Ellenőrzi a csoportok elszámolásait is, ha azok társulati anyagi eszközökkel választmány által jóváhagyott költségvetés szerint dolgoznak. Felelős a leltárért, gondoskodik a tárgyak karbantartásáról. A társulat gazdasági ügyeiről és vagyoni állapotáról a vezetőségnek jelentést tesz. Elnöktől, ügyvezető társelnöktől nyert megbizatás alapján gazdasági ügyekben a társulatot képviseli.

26./ A titkárság többi három tagja kollektivan végzi az adminisztrációt, levelez, az irattárat rendbentartja, a dokumentációs anyagokat, fotoanyagokat és gyüjteményeket megőrzi, ezeket

a tagtársaknak záros határidőre rendelkezésre bocsátja. A kölcsönző azzal a feltétellel kaphatja csak meg az anyagot, hogy azt saját eredményeinek tájékoztató anyagával megtoldva adja vissza. Hetenként egyszer a titkárság hivatalos órát tart a társulat helyiségében. Az ügyvezető társelnöktől kapott feladatokban önállóan eljár. A titkárok a rábizott feladatokért felelősek. Segitik a kiadványok szerkesztőségeit.

27./ A társulaton belül a levelezés egy aláirással történik, a társulaton kivül két aláirással kell a levelezést folytatni. A levelek aláirója mindenkor az elnök vagy ügyvezető társelnök, két aláirás esetén az üggyel foglalkozó titkár, vagy szakbizottsági elnök, esetleg más a választmány által bizonyos feladattal megbizott csoport vezetője, mint második aláiró. Társulati ügyekben, a társulaton belül az ügyvezető társelnök megbizásából az üggyel foglalkozó titkár is aláirhat, ha az ügyet az ügyvezető társelnökkel már megbeszélte előtte és természetesen a levélmásolatot utólag bemutatja. /Halasztathatatlan ügyekben - az időveszteség elkerülése céljából - a társulattól más szerv részére egy aláirással ellátott levél is elmehet./

28./ A társulat bélyegzőjét az ügyvezető társelnök őrzi, másodpéldánya a felügyeleti szervnél található.

29./ A titkárság az ügyvezető társelnök irányitása mellett az évi munkáról jelentést készit. A jelentés elsősorban a titkárság által őrzött irattári és dokumentációs anyagra támaszkodik.

30./ A szakbizottságokkal azonosnak tekintendők az egyes kiadványok szerkesztőségi csoportjai. A szerkesztőségi ülésekre a vezetőség képviselője meghivandó.

31./ A lehetőséghez képest biztositani kell a vezetőség és a vidéki csoportok közvetlen kapcsolatát, még vidéki utazásokkal is. Ilyenkor az állami hivatalos utazások szerint kell az utazást lehetővé tenni, a költségvetésben biztositott kereten belül.

A SZOPLAKI ÓRDÖGLYUK-BARLANG MORFOLÓGIÁJA ÉS GENEZISE.

Irta: Papp - Váry Árpád

Ismertetésemben egy ezideig érthetetlen módon, méltatlanul mellőzött, irodalmat jóformán teljesen nélkülöző barlanggal szeretnék foglalkozni. A barlang alaktani és genetikai érdekességei indokolttá teszik vizsgálatát.

A barlang a Hármas-forrás völgyében Pilisszentkereszttől kb. 3 kilométer távolságra a Kétbükkfa-nyereg felé haladó zöldjelzésü turistaut baloldalán nyilik, meredek sziklafal aljában. Sztratigráfiai szempontból a Hármas-forrás völgye jelzi a választvonalat az organogén szediment kőzetekből felépitett mezózóikus paleogén rögvidék /Pilis, Kis-és Nagy-Szoplak/ valamint a neogén vulkáni halmaz /Peres, Kakas-hegy/ között.

A völgy feltételezett őse a harmadkor folyamán tönkké pusztult, gyenge reliefenergiáju, laposabb térszinen jelent meg a közép pliocén időszakban, mint ezt az itt-ott kimutatható kb. 150-200 méter relativ magasságban található lepusztulási szintek igazolják.

A terület arculatát a meginduló erőteljes tektonikus mozgások /Rhodanusi fázis/ majd a bekövetkező éghajlat változások erősen módositották. Az emelkedés során a vetők mentén elváló kisebb-nagyobb rögök mozgása nem egyenletes esetleg nem is egyirányu volt. A tercier tönkfelszintől elváló rögök, jobban összetöredeztek, kisebb tömegük eredményeképp. Ez következett be a Hármas-forrás konzekvens és Szoplak-völgy reszekvens völgye által közrefogott szegletben. Különböző magasságra kiemelt kisebb-nagyobb rögök találhatók itt, a Nagy-Szoplak tömegéhez támaszkodva. A keleti oldalon keskeny erős kibillenést is szenvedett rög, alacsony /kb. 10 méter/, csupasz fala zuhan meredeken a Hármas-forrás völgyére. A keskeny sziklatömeg felett növendék erdővel boritott juvenilis lejtő magasodik, a következő levetődési szint pereméig.

Az előbbi mészkőtömb belseje rejti magában barlangunkat, mely a rög lábánál kb. 500 méter tengerszintfeletti magasságban 4 x 5 méter területü szakadékkal nyilik a mélybe. A barlang meredek falu szájadzása 3-4 méter után zsombolyszerüen minden irányban tulhajlik és egy óriási kupolát képez. A kupola 10 méteres mélységben végződik. Fenekét barlangi agyagba ágyazott törmelék alkotja. Mennyezetén hatalmas ablakként tátong a bejárati akna, melyen keresztül a közeli fák által már kissé megszürt fény hatol az u.n. "Hall"-ba. Itt még a felszin hőmérséklet ingadozása is alig módositva érezteti hatását. /A differencia a felszin és a Hall hőmérséklete között 2°C./ Az aljzaton a nagymennyiségü törmelék között nedvesség kedvelő /Hydrophyl/ növényzet is tenyészik. Innen indulnak ki az első emeleti járatok.

A Ny.-i falon rövid kis ágba két járat is torkollik. A hátulsó, mászás közben azt az érzést kelti az emberben mintha egy csigavonal mentén ereszkedne lefele. A szük alacsony járat ugyanis jobbra balra hajladozik és rövid szakaszon /16 m/ 4 métert süllyed lefelé, majd agyaggal teljesen eltömődik. Innen nyerte a nevét "Csigalépcső".

Az elülső járat ÉD . irányu törés mentén kialakult 1.5o-2 méter magas 17 méter hosszu folyosó. A járatot a tető berogyása zárja le. A törmelék feletti nyiláson áttörő erős huzat és a járat morfológiája a folyosó továbbfolytatását sejteti. A Hall K -i oldalán egy 4 méteres fülkeszerü mélyedés tetejét, mely egy 58° dőlésü repedés vonalába esik, agyagba ágyazott mészkő darabok és mállott felszinü kis kontatottságu andezit görgeteg alkotják. Ennek a "blocage"-nek /hézagtöltő kövek/ a genezisnél lesz jelentősége. D.-i irányban a kupola fala tulhajlásban erősen megtörik és egy kis mellékkupolát hoz létre, ott ahol a Hall-on is áthuzódó ÉD törésvonalat KNy . irányu vető metszi. A kiskupola irányában lejtő agyagtérszin is megtörést szenved KNy irányban és erős lejtéssel /első szakaszon a kupoláig 72° továbbiakban 51° lejtésü./ 2o m szintkülönbséget áthidalva hatalmas terembe /Óriás-terem/ torkollik. A terem mennyezetét óriás tömegü szunnyadó denevér boritja. Alján nagymennyiségü kőtörmelék található guanó halmokkal.

Az agyagjeltő közepetáján kissé ivesen hajló nagyjából É.D. irányu szük kis járat indul ki. Falait dusan boritó kalcit kristályokkal. /Ásványos-üreg./ Az Óriás-terem É.i. oldalán szük bejáratu minden irányban köriv metszésü kis fülke található. Az agyaglejtővel szemben keskeny törmelékkel boritott alacsony lejtős járat nyilik, mely egy hosszu ÉD irányu terembe vezet. /Belső-, vagy Hosszu-terem./ A terem falai több helyen befüződnek, ezeken a pontokon a mennyezet is lealacsonyodik. A falakon egyes helyeken szabályos gömbfülkék észlelhetők és a terem végén az Ilkafőnek nevezett cseppkőzuhataggal szemben a lehajló tetőrészletbe magas, /4 m/ szük, oszlopszerü aven nyulik be. Az itt található finomabb kitöltődési anyagot vastag guanó réteg boritja, mely középtájon guanó dombbá magasodik.

A cseppkőzuhatag alatt hasoncsuszva rövid bujtató huzódik, amely hirtelenül felmagasodik és kiszélesedik, még egy kis termet alkotva. A terem végét omlás és bemosás utján keletkezett törmelékdomb zárja le.

Számszerüleg kifejezve a barlang méreteit, összes járatainak a hossza 1oo méter.
Legmagasabb és legmélyebb pontja közötti különbség 4o méter.

	hosszuság	szélesség	magasság
Hall	1o	5	1o
Óriás-terem	13	7	8
Belső-terem	12	3	4.5

A barlang előbbiekben ismertetett formakincse, valamint a környék geológiai és geomorfológiai viszonyainak az összetevéséből következtetéseket vonhatunk le a barlang eredetére és keletkezési korára vonatkozólag.

A barlang keletkezéséről Dr. Láng Sándor közölt elméleteket, 1948-ban megjelent cikkében. Nézete szerint "valószinüleg utólag alakult viznyelő barlanggal van dolgunk, mely omlásokkal is sokat tágult már". Az "utólag alakult" jelzős szerkezet világosan mutatja, hogy valamilyen primer üregrendszernek további tágitása, módosulása-, a viznyelő barlanggá válás következtében - eredményezte a mai formakincset. De hogy ez az elsődleges barlang miként képződhetett arra nézve nem történik utalás.

1953-ban "A Pilis morfológiája" cimü cikkében aktiv forrás barlangnak tekinti az üregrendszert. De mintha kételkedne saját állitásában, hozzá teszi "hévvizes nyomokra eddig nem lehetett benne akadni". A barlang függőleges jellege és 30 méterrel a jelenlegi patakmeder szintje alá húzódó terem sora, a fenti elmélet elvetésére késztetett bennünket.

Részünkről a barlangot hévforrásos eredetünek tekintjük, mely másodlagosan viznyelővé alakult. A tipusos hévforrásos formák természetesen nem jelentkeznek élesen, két okból.

1./ Legtipusosabb hévforrásos morfológiai bélyeg a gömbfülkék "kialakulásának előfeltétele a nyugodtabb fekvésü, tág tektonikai üregeket nem tartalmazó kőzetrégiók". /Jakucs./

Barlangunk erősen megbolygatott kőzettömegben képződött. Egymással párhuzamos meridionális és ezekre merőleges törések előre megszabták a járatok futását és a termek későbbi helyét. A sürü törésvonalhálózat aláásta a kőzet állékonyságát, ennek következménye az erőteljes omlásokban és a barlang felszinre szakadásában nyilvánult meg.

2./ A második ok a barlang viznyelővé alakulásának és nyitottságának következménye. Az időszakosan bezuduló viztömeg és a benyomuló egyéb felszini változások erősen módositották, elmosták az eredeti formakincset. Az utóbbi ok legkisebb mértékben a belső teremben fejthette ki hatását, a nagy mélység és a szük bejárati akna egyesitett hatásának eredményeképp. Mivel a terem behordott agyag feltöltése az egész barlangban a legkisebb, feltehető, hogy egyéb járatok más irányba vezették a viz fő tömegét. A terem tektonikai helyzete is kedvező, egyetlen törésvonal mentén képződött és a legmélyebb helyzeténél fogva még a kevésbé lehült viztömegekkel érintkezett. Ennek következtében a hévforrásos formák egyedül itt jelennek meg tisztán és érintetlenül. /Az általános leirásban emlitett gömbfülkék./ A szük szoritók és tág termek egymásutánsága mint a hidrotermális barlangok jellemző tulajdonsága, itt-ott kimutatható./ Óriás-terem mellékfülkéje, a Belsőterem befüződései és átmenete az utolsó terembe. Az üreg vertikális jellege,- viznyelővé alakult barlangunk esetében mint hévforrásos tulajdonság nem bizonyitó erejü.

Az első emeleti járatok közül a "Csigalépcső" gyakori hajladozásu lefelé szálló járatát, - helyzetéből kifolyólag - inkább a mélyből feltörő és a keskeny repedésekben kalandozó forró viz oldó hatásával tudjuk megmagyarázni - mint a beszivárgó viz korróziójával. Egy barlang eredetének hévforrásos voltát legdöntöbben a melegvizből kiváló ásványok jelenléte igazolja. Barlangunk sajnos ásványokban rendkivül szegény. A Belső-teremben elszórtan, az agyaglejtőről nyiló ásványos üregben nagyobb tömegben kalcit kristályokat találunk. Ennél a jelenségnél kissé hosszabban kell időznünk.

A hévforrások oldat töménységét két tényező határozza meg.

1./ A hőmérséklet. A magasabb hőmérsékletü hévforrások mindig ásványosabbak mint a langyosabb vizüek.

2./ A kőzetek helyzete. Ha a hévforrás réteglapok mentén szivárog felfelé, hazamosabb ideig járva a közetben több alkatrészt old ki, mint amikor keresztben harántolja a réteget és igy rövidebb utat tesz meg, kevesebb ideig érintkezik a kőzettel.

Barlangunknál a törések metszik a réteget igy a litoklázisok mentén feltörő hévforrások kis ideig érintkeztek a kőzettel. Ez a tény a kiváló ásványok mennyiségét befolyásolhatta, de a minőséget nem. A különböző hőmérsékletü vizből kiváló Ca módosulatok közül egyedül a legalacsonyabb hőfokon kiváló kalcit jelenik meg. Ez a tény barlangunk kioldásánál langyos vizek feltörésére, oldó tevékenységre enged következtetni.

A Pilis hatalmas plátója elég vizmennyiséget és ennek következtében fellépő erőteljes viznyomást szolgáltathatott ahhoz, hogy a geotermális hőtől felmelegedett viztömeg a meg-meg ujuló mozgások során a mélyből, a legkisebb ellenállás helyein a tektonikailag legjobb adottságu pontokon, a törésvonalak mentén feltörjön. A holt karsztban a repedés mentén széles sávban gyorsan feltörő viznek a hideg vizzel való érintkezés határán nagy felületen kell létrehoznia a "szigetelő réteget". Az igy megindult hülési folyamat aztán ugrásszerüen megnő az élő karszt bázisán, ahol az áramló vizzel nagy területen érintkező hidroterma erős hőcsökkenést szenved. A hőcsökkenés annál kisebb minél nagyobb tömegü viz tör fel a lehető legkisebb határoló felület mellett.

Barlangunk területén található sürü törésháloza a mélyből felvezető fővető sik nagytömegü melegvizét több irányba elvezeti. A melléktörésekben megosztott viz, csökkent tömegével megnőtt felületen keveredik a hideg vizzel, igy a hőmérséklet-csökkenése még fokozottabb. A leirt folyamat következtében erősen lehült hidroterma kezdi az élő karszt bázisán a repedés hálózat tágitását, a kőzet oldását, ásványainak lerakását. A körülmények hasonlósága miatt azonos okkal magyarázom a Pilis-hegy közeli barlangpárjának a Leány- és Legény-barlangnak ásványokban való szegénységét is.

A Leány- és Legény-barlangokkal való összehasonlitás a két barlang közti kis távolság miatt közenfekvő. Láng Sándor emlitett munkájában a szoplaki Ördöglyukat tévesen 43o méter tengerszintfeletti magasságunak tartotta. Tekintve, hogy az iker barlangpár bejáratának abszolut magassága 42o méter és a három barlang mélysége egyenlő /44-4o-4o méter/, igy az üregek talppontjai is egyszintbe esnének az egyidejü és azonos eredet feltünően jó bizonyitékaként.

Barlangunk azonban 5oo méter tengerszintfeletti magasságban nyilik, a Legény-barlang bejáratánál 8o méterrel magasabban. A Pilis hegycsoport szögletes tömegének peremein fakadó karsztforrások különböző abszolut magasságai a karsztvizszint emelkedésére utalnak, a hegy központi tömege felé. /Klastrompusztaiforrás 32o - Golyvás-forrás 39o - Kálmán-forrás 45o méter tengerszintfelett. A Legény-barlang alatt fakadó Klastrompusztaiforrás /32o méter tszf./ és a Hármas-forrás völgye első szakaszán található Golyvás-forrás /39o m tszf./ magasság különbsége 7o méter.

A két barlang talppontjai között mért szintkülönbség kereken 8o méter. A jelenben uralkodó karsztvizszint domborulatot bizonyos éghajlati korrekcióval visszavetithetjük a pleisztocén időkre, igy a három barlang kioldását azonos idejünek és minőségünek tekinthetjük. Éghajlati korrekción a klima változások karsztviz szintre gyakorolt módositó hatását értjük. Az epirogenetikus mozgásokat tehetetlensége folytán ellenkező irányba követő - lesüllyedő karsztviz szint régi megcsapoló forrás járatait elhagyja. Az uj szintben a nyomás alatti viz utat keres a felszin felé. Kedvező repedés vonalak mentén a bolyongó viz itt-ott a hegység peremén a felszinre lép. A megcsapoló forrás a mögöttes járatokban gyorsabb áramlást idéz elő, ennek megfelelően nagyobb tömegü viz lép ki a képződő forrásszájon. A kilépés helye felé vezető járatokat az áramló viz kitágitja. A járat keresztmetszete a viz sebessége és a tömege dialaktikus rendszert képez, mely bizonyos idő után egyensulyba kerül, a forrás kialakitja nagyjából azonos vizhozamának megfelelő járat-szélességet. Ez a folyamat időbe telik. Az interglaciálisokban a bővebb csapadékmennyiséget a képződő pereni források nem tudták elvezetni a karsztvizszint erősen megemelkedett, domborulata kifejezettebbé vált.

A fenti magyarázat értelmében a karsztvizszint enyhe domborulatával számitott lo méteres talppontbeli differencia kiküszöbölődik.

Végezetül a hévvizes eredet bizonyitékának tekinthetjük, hogy a barlang környezetében megelőző geológiai idők hévforrásos tevékenysége szembeötlő nyomokat hagyott a Vaskapu sziklaivei formájában. A Vaskapu barlangmaradvány jellege kétségbevonhatatlan. De nehezen elképzelhető, hogy a felszin közelében, a felszinnel párhuzamosan két egymás közvetlen közelében futó óriás járat képződjön ki. A karsztos forrásbarlangok keletkezési folyamatuknak megfelelően a hegy belsejébe mélyülnek, a felszinre

nagyjából merőlegesen. A felszinnel párhuzamosan futó járatok csak a hegy belső tömegében alakulhatnak. Hogy a Vaskapu iveit magába foglaló barlangtermek a felszin közelében helyezkednek el, azt a hegy alján felhalmozódó gelació révén keletkezett alluviális törmelék kis tömege igazolja. A felszinből bordaszerüen kiálló sziklaivek eredetének bizonyitásánál közeli analógiát is felhasználhatunk, - Nevezetesen a strázsa-hegyi romosodott barlang sziklaiveit.

A hegy belsejében kioldott, külvilágtól elzárt hévforrásos barlangunk további életében a döntő változást viznyelővé alakulása eredményezte. Ez a fordulat a Hármas-forrás völgyének a hegy emelkedését kompenzálni igyekvő bevágódásával volt kapcsolatos. A bevágódás ütemét, időbeliségét párkánysikok segitségével nehezen követhetjük. A völgy két egymástól eltérő petrográfiai terület /dachsteini mészkő - amfibol-, biotit-, andezit/ érintkezési vonalán alakult ki. Sajátos helyzetének következménye, hogy medrében a kétféle kőzet elegyesen jelenik meg. A törmelékanyagból a völgy időszakos jellege és rövidsége következtében a kavicsok nem csiszolódtak, s igy a Pilispatak alsóbb teraszaival a kontatottsági azonositás lehetetlen. De a kétféle kavics anyag keveredésének eredményeként a régibb meredekfenéksor kimutatható. A jelenlegi mederfenék felett 8-10 méter magasan egy keskeny párkánysik található. Ezen terasz felszinéből nyilik barlangunk vizszintes lejárata.

Az elsőterasz szint felett egyedül a völgy alsó szakaszán a balpartón lehet két egymás felett futó ma már kissé legömbölyödött gyalult felszint kimutatni. A feltételezett terasz roncsokon mészkő anyag nem található. De tekintve, hogy a patak fokozatos hátravágódással alakult regressziós völgy, elképzelhető, hogy ezen teraszok képződése idején, még a vulkáni anyagban haladott hátrafelé. /ezt a feltevést a párkánysikok futása engedélyezi./ A vulkáni halmaz juvenilis lejtőiről óriás törmelék mennyiség zudult a vizfolyásba. Ez a hatalmas törmelék mintegy kiszoritotta a patakot a medréből. Az egyre inkább jobbracsuszó völgy a nyugati kisebb tömegü - igy kevesebb törmeléket is görditő - vulkáni anyagot elhordta, teraszait elpusztitotta.

Az eltolódási folyamatnak a mészkőhegység elérése vetett véget. Tekintve, hogy a jobbparti mészkő törszinen csak egy terasz mutatható ki, feltehetjük, hogy ez az állapot a Riss-Würm időszakban következett be. Barlangunk viznyelővé alakulása is ekkortájt történhetett. A fokozatosan hátravágódó aszó völgy elérte a barlang felett huzódó, tektonikus mozgások révén már meggyengült sziklapadot. A repedésekben lezuduló viz a járatokat fokozatosan tágitotta, a barlang meginduló zsombolyának alakulását rohamosan elősegitette.

A barlangba vizeséssszerüen lezuduló viztömeg a hévforrásos járat lebirintusban rögtön elvezetődött. /Ennek köszönhető, hogy a barlang egyes részei a régi formakincset megőrizték, mintegy kimaradva az eróziós pusztitásból./ A viztömeg szállitott hordalékával az elvezető járatokat fokozatosan kitöltötte egészen

a mai Hall szintjéig. A felszakadt barlangban jelentős pusztitást végzett a geláció is, mint ezt a barlangban található durva, éles peremü kötörmelék igazolja. A Würm feltöltődés idején a barlang eltömődése még fokozódott. /Lásd az általános leirásban emlitett blocaget./

A jelenkorban meginduló normális erózió már nem érinti barlangunkat. Szárazra került inaktiv barlanggá vált.

Az emlitett részint jelenben is zajló eltömődési folyamatokon kivül barlangunkban az eltömődés másik formájaként cseppköveket is találtunk. Bár ilyen képződményekben a barlang viszonylag szegény. /Belső terem, Hall keleti oldalszárnya./

Végezetül barlangunk gazdasági jelentőségét és a további kutatások esélyeit kell ismertetnünk.

Barlangunk közvetlen gazdaság-földrajzi értékét a benne található nagymennyiségü guanó alkotja. Belső teremben egységes tömegben kb 10 km³ guanó halmozódott fel. A barlang többi részén is foltokban, a törmelék közé keverve kevésbé hozzáférhetően, komoly mennyiség található. Az igy kihasználatlanul heverő guanó azonban csak "holt" értéket képvisel.

Igazi közvetett gazdaság földrajzi jelentőségét a barlangban található nagyszámu denevér adja, mint az egyetlen, éjjeli izeltlábuakat nagytömegben pusztitó faj. /Védett állat./

A további feltárások szempontjából a barlang hévforrásos eredete, uj részletek felfedezésével kecsegtet. A jelenleg ismert barlang területe, törésekkel élesen körülhatárolt rögben foglal helyet. Az esetleges további részletek a barlang fiatal keletkezési korát figyelembe véve, csak a Szoplak központi tömege felé huzódhatnak. /A vulkáni hegység felé a vetődés sokkal idősebb, mint a barlang kioldási kora./ Ezen feltételezett járatok azonban elvetődhettek, igy feltárásuk meddő kisérlet volna. De lehetséges, hogy a barlangot tartalmazó hosszukás sziklarög rejt még magában további járatokat. Ezek feltárása is az erős eltömődés miatt, komoly nehéz munkát igényel.

Összefoglalva az elmondottakat a barlang üregrendszerét tektonikai sikok mentén felszálló hévvizek oldották a hegy belsejébe. Másodlagosan viznyelővé alakulása az elsődleges formakincset erősen megcsonkolta. A módosult formákat a leszálló csapadékvizek kiválásai diszitették.

Korát tekintve fiatal pliocén végi-pleisztocén eleji mozgások során alakulhatott ki, elsődleges megjelenésében. A felette huzódó barlangszintek inkább már a pleisztocba utalják a kioldodás idejét.

A Hásmas-forrás völgyének bevágódása a Riss-Würm interglacialisban érte el barlangunkat. Viznyelőként való müködése ezen időre tehető. Felszakadása, zsombollyá alakulása - részben még - a jelenben is tart.

A TRÓPUSI KARSZT TERMINOLÓGIAI PROBLÉMÁI.

/Vitacikk./

Az utóbbi időben mind itthon, mind külföldön egyre sürgetőbb feladattá vált a karsztra, a karsztjelenségekre vonatkozó egységes terminológia kialakitása. Az elmult években neves szakemberekből álló munkabizottság foglalkozott nálunk is e kérdéssel és elkészült a közeljövőben publikálásra kerülő "Karsztnevezéktan", a karsztra vonatkozó szakkifejezések értelmező szótára.

Az egységes karsztterminológia kidolgozásával foglalkozó szakembereink - elsősorban a hazai és az európai viszonyokból kiindulva - a mérsékelt övi folyóvizi eróziós és mediterán klimatikus morfológiai tartományok karsztjelenségeinek vizsgálatából indultak ki. Nem terjedt ki a munka más klimatikus régiók /glaciális és periglaciális, trópusi stb. tartományok/ speciális karsztos formakincsének feldolgozására, nyilván azért, mert ezek a jelenségek, formák hazánkban nem fordulnak elő s tanulmányozásukra a hazai szakembereknek nincs meg a lehetőségük.

Most, midőn a délkinai tanulmányutam befejeztével a szubtrópusi-trópusi monszunklima speciális karsztjelenségeiről kell beszámolnom, számomra elkerülhetetlenné vált, hogy behatóbban foglalkozzam a trópusi karsztosodás terminológiai problémáival is.

E területen a fogalmak tisztázatlansága még külföldi viszonylatban is szembetünő. Kitünik ez a Nemzetközi Karsztbizottság 1953. decemberében megtartott üléséről kiadott jelentésből is, amely megállapitja, hogy a bizottság előtt álló egyik legsürgősebb feladat a klimatikus karsztjelenségek egységes nemzetközi nomenklaturájának összeállitása. 1955-ben egy bizottság bejárta Kuba és Jamaica karsztvidékeit a karsztjelenségek egységes értelmezése céljából, de még ez a munka sem oldotta meg a kérdést.

Az alábbiakban kinai tapasztalataim alapján megkisérelem összefoglalni a trópusi karsztosodás fontosabb magyar szakkifejezésére vonatkozó javaslataimat. Itt természetesen csak rövid értelmezést adok, a részletes kifejtés /az egyes karsztformák keletkezése, genetikája stb./ későbbi feladat.

Trópusi karsztosodás.

Ezen kifejezés alatt értjük a karsztosodó kőzet azon lepusztulási folyamatát, amely a trópusi egyperiódusu nyári esőzések /trópusi szavannák/ klimaviszonyai között és a trópusi forró, nedves éghajlati övben, valamint a trópusi - szubtrópusi monszunvidéken más éghajlati zónáktól lényegesen eltérő karsztos formákat hoz létre.

Trópusi karszt.

/Németül: tropische Karst, angolul: tropical karst, oroszul: тропический карст/Mint ahogy nálunk a trópusi karsztra helytelenül egyszerüen a "kupkarszt" elnevezést alkalmazzák, ugy a német és angol irodalomban e fogalmat a "Kegelkarst" kifejezéssel, illetve a franciák "karst á pitons", vagy "région karstique de pitons" névvel is illetik./

A trópusi karszt a földkéreg azon része, ahol a trópusi karsztosodás speciális hatásai érvényesülnek és ennek megfelelően sajátos karsztos formakincs /karsztos kuphegy, toronyhegy stb./ jön létre.

Trópusi karsztjelenségek.

/Németül: tropische Karstphänomenen, angolul: tropical Karstp henomenes, franciául: les phénoménes karstiques tropicaux, oroszul: тропические карстовые явление/

Ide soroljuk azokat a sajátos karsztjelenségeket /tájtipusokat, formákat, s egyéb karsztjelenségeket/, amelyek a trópusi éghajlati viszonyok között keletkeznek, illetve amelyek a trópusi klimaviszonyok közt a mérsékelt vagy hideg égövvel szemben elütő, különleges formákat öltenek.

TRÓPUSI KARSZTOS TÁJTIPUSOK.

Szigethegyes karszt
Cserdőkarszt

A TRÓPUSI KARSZT NÉHÁNY SAJÁTOS FORMÁJA.

Karsztos kuphegy,
Karsztos toronyhegy,
Hegyközi sikság,
Karsztos peremsikság,
Karsztos szigettenger,
Kőerdő

A TRÓPUSI KARSZT EGYES JELLEGZETES JELENSÉGEI.

Trópusi tufafüggöny
Lábbarlang

A trópusi karsztjelenségek közt nem emlitjük meg azokat, amelyek - a gyorsabb lepusztulási folyamat ellenére - nem mutatnak nagy eltérést a mérsékelt övi klasszikus karszt formakincsével szemben /viznyelő, töbör, különböző barlangtipusok stb./

TRÓPUSI KARSZT TÁJTIPUSA.

Trópusi szigethegyes karszt.

/Magyarországon idegen példák nyomán eddig általában erre a tájformára a "kupkarszt" elnevezést használták. Ez a német "Kegelkarst" mechanikus átvétele. Az angolok általában a "cockpit-karst", a franciák "karst a pitons" vagy a "karst en écumoire" kifejezést használják. A kubai karszt neve: "mogotes". A szovjet irodalom is átvette a "кегелькарст" elnevezést. Mindezek a kifejezések csak részben tartalmazzák azt, amit a javasolt "szigethegyes karszt" elnevezés alatt értünk.

Azt a trópusi vagy szubtrópusi vidéket, ahol a karsztplató lepusztulása eredményeképpen a karsztos, vagy sokszor laterittel, terra rossával, esetleg vékony folyóvizi üledéklepellel boritott tönkfelületből kiemelkedő 50-300 m magas, kup- vagy toronyalaku, barlangokkal átszőtt, magányosan vagy sorozatban álló szigethegyeket találunk, trópusi szigethegyes karsztnak nevezzük.

Ezeknek a klimatikus morfológiai tartományoknak jellegzetes megkülönböztető hegyformái a trópusi szigethegyek. Karsztos tönkökön a trópusi szigethegyek sajátságos karsztos kup- és toronyhegyek formájában jelentkeznek. Az ilyen hegyekkel boritott tájat nevezzük szigethegyes karsztnak.

A trópusi szigethegyes karszt sajátos klimatikus-morfológiai tájtipus, mely főként a trópusi szavannákon, ill. a szubtrópusi-trópusi monszunklima viszonyai között alakul ki /évi átlagos csapadék: 1000 - 2000 mm, évi középhőmérséklet: 18-27 C°/.

Egyes külföldi karsztkutatók /pl. Wissman/ a "kupkarszt" kifejezés mellett használják a "toronykarszt" elnevezést is /németül "Turmkarst", angolul: "tower-karst", franciául: "karst á tourelles"/, mint a "kupkarszt" egyik megjelenési formáját. Vannak, akik külön kupkarsztos tájról és külön toronykarsztos tájról beszélnek. Ezt a megkülönböztetést nem célszerű igy átvenni. Igaz, találhatók vidékek, ahol a tornyos formák dominálnak, azonban megfigyeléseim szerint a legtöbb helyen a tornyos és kupos formák vegyesen fordulnak elő, igy a javasolt "szigethegyes karszt" kifejezés - mely magában foglalja mind a kupos, mind a tornyos hegyfajtákat - helyesebb meghatározás.

Bár egyes esetekben lényeges genetikai eltérés van a két alapvető formatipus, a kup és a torony közt, a valóságban azonban a kupos karszthegyek a fluviatilis oldalozó erózió hatására toronyformákká alakulhatnak át, mig a laterális erózió megszüntével a felhalmozódó törmelék ismét kupforma kialakulásához vezethet. /3. ábra./ Ez sem indokolja azt, hogy külön kupkarsztos tájról és külön toronykarsztos tájról beszéljünk, viszont az adott szigethegyes karsztvidék leirásakor feltétlenül szükség van a vidékre jellemző hegyfajták megkülönböztetésénél a "kuphegy" és "toronyhegy" kifejezésekre.

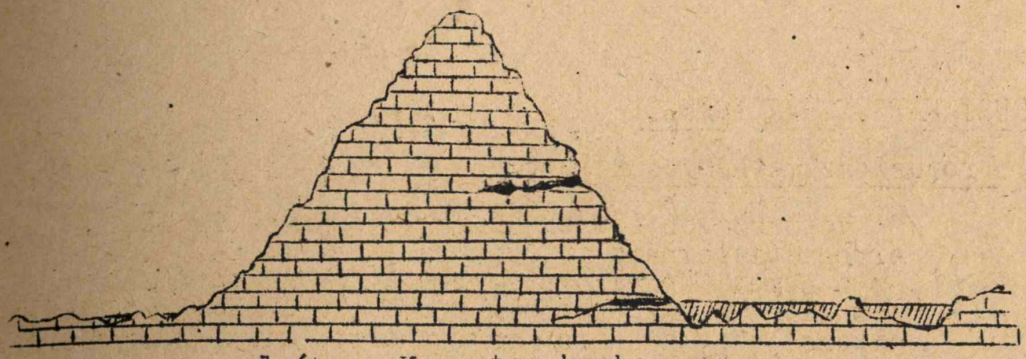

1.ábra. Karsztos kuphegy

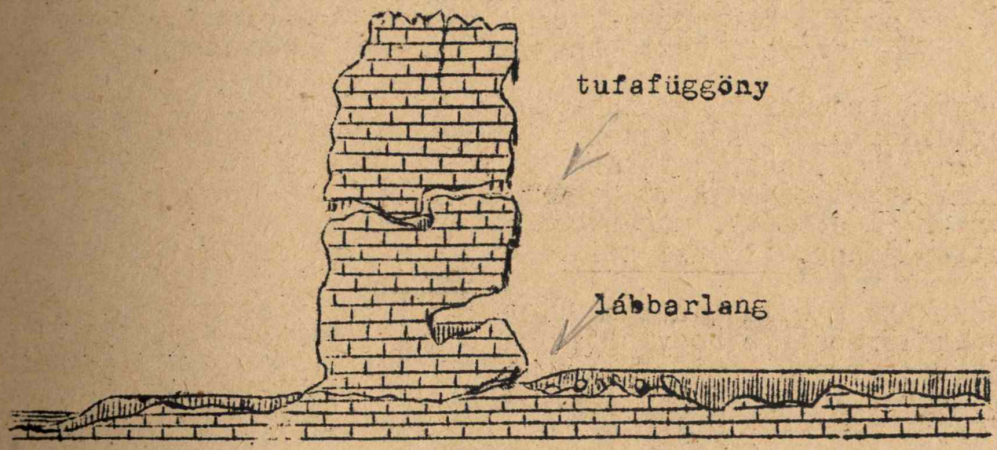

2.ábra. Karsztos toronyhegy

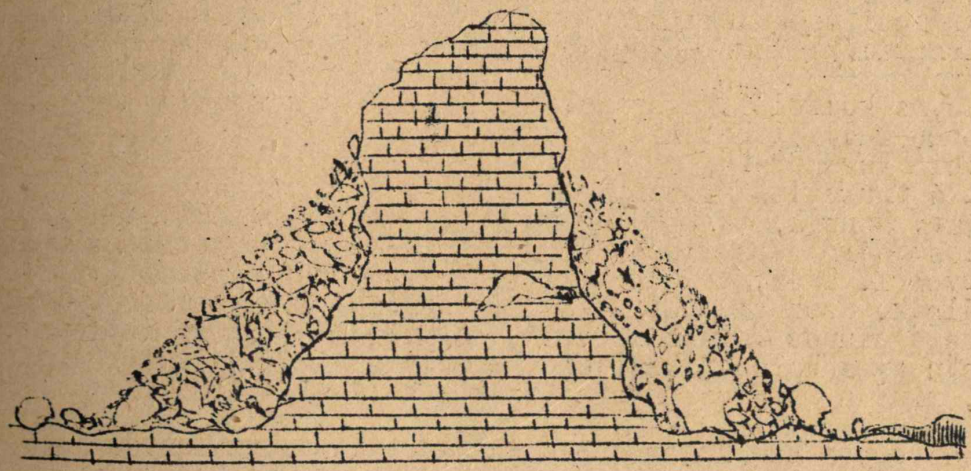

3.ábra. Törmelékkel burkolt karsztos kuphegy.

Őserdőkarszt.

A szigethegyes karszt - mint emlitettük - a viszonylag kevesebb csapadéku szavanna, illetve a monszunklima sajátos morfológiai relieftipusa. Legjobban ismert előfordulási helyei: Dél-Kina, Észak-Vietnám, Kuba, Jamaica, Puerto-Rico, stb.

A trópusi forró, nedves éghajlati övben az igen bő és aggressziv csapadék, valamint a buja trópusi növényzet hatására a karsztos lepusztulás még gyorsabb ütemü. Ezt a vidéket az őserdővel teljesen benőtt s legszabálytalanabb alaku korrodált mészkőtornyok, szirtek, hasadékok, üregek, dolinák, viznyelők, zsombolyok vad, áthatolhatatlan labirintusa jellemzi. Ilyen őserdőkarszt található Uj-Quineában, Laoszban, Vietnámban, a Malájfélszigeten, stb.

Az őserdőkarsztos vidékek földünk legkevésbé ismert tájai közé tartoznak.

A TRÓPUSI KARSZT NÉHÁNY JELLEGZETES FORMÁJA.

Karsztos kuphegy.

50 - 300 m magas, karsztosodó tönkfelszinből kiemelkedő, azzal azonos kőzetből felépitett kupalaku, barlangokkal átszőtt szigethegy. Alakja a kőzet minőségétől és szerkezeti adottságoktól, valamint a denudációs hatásoktól függ. Két alaptipust különböztethetünk meg: a./ a természetes formát /1. ábra/, b./ átalakult formát /3. ábra/.

A karsztos kuphegyek leggyakrabban - tektonikus okok folytán - egymással összefüggő sorozatban helyezkednek el, amelyeket karsztos kupsornak nevezhetünk /német irodalomban: "gerichteter Karst"/.

Karsztos toronyhegy.

50 - 300 m magas, meredekfalu, barlangokkal sürün átfurt karsztos szigethegy. Kőzete általában ugyanaz, mint a tönkfelszin kőzete, amelyen kialakult. A karsztos kuphegy keletkezési feltételein tulmenően fontos, hogy a mészkő vastagpados és viszonylag tiszta legyen. A vertikális falak kialakulásában nagy szerepe van a folyóvizi laterális eróziónak, de egyéb előidéző okoknak is /pl. felszakadt barlangjáratok, stb./.

Ha sorozatban fordul elő, karsztos toronysorról beszélünk.

Hegyközi karsztsikság.

/Németül: intramontane Ebene vagy Turmkarstebene, angolul: interior valley./

Karsztos kup- és toronyhegyek közt elterülő, ötventől több ezer méterig terjedő átmérőjü sikság. Rendszerint terra rossa, laterit, agyag vagy folyóhordalék boritja, amely alatt megtalálható a sikságot határoló karsztos hegyek kőzete.

Lehet egy, vagy több oldalról nyitott, avagy teljesen körülzárt. Vizlevezetése történhet átmenő patakok, vagy folyók, valamint u.n. lábbarlangok segitségével. A tengerpart közelében az alacsonyan fekvő hegyközi sikságot a watt-tenger hullámai elboritják s igy érdekes formáju öblök alakulhatnak ki /Bai d' along/.

A hegyközi sikság keletkezési körülményei még nem eléggé tisztázottak, mivel azonban sok hasonlóságot mutat a denudációs poljével, trópusi poljének is nevezhetnénk.

Karsztos peremsikság.

A külföldi szakirodalom a karsztos szigethegyeket körülvevő mészkőalapu, de rendszerint impermeábilis takaróval boritott sikságot "Karstrandebene"-nek /oroszul: angolul: karstborder-plain/ nevezi. Használatos még a perempolje kifejezés is. Keletkezése még elég tisztázatlan kérdés.

Karsztos szigettenger.

/Németül: Karst-Archipel/

Ha a szigethegyes-karszt területe a tenger transzgressziója következtében alacsonyan elöntött területté válik, melyből az egyes kupok és tornyok szigetként emelkednek ki, karsztos archipelágusról, vagy karsztos szigettengerről beszélhetünk. /pl. a Tonkini-öböl egy a része./

Kőerdő.

/Németül: Steinwald, angolul: stone forest, oroszul: каменный лес /

Nagyméretü, 20 - 30 méteres bordázatu, áthatolhatatlan karrmező, vagy karrlejtő /lapiáz/. Gazdag csapadéku, de talaj hiányában gyér vegetációju vidéken fordul elő. Világhiresek a Lunan-vidékén /Kina/ levő kőerdők. A kőerdő elnevezés is kinai eredetü /siling = kőerdő/. A Maláj-félszigeten bányamüvelés által exhumált hajdani karrmezőket "pinacles"-eknek nevezik.

A TRÓPUSI KARSZT EGYÉB JELLEGZETES KARSZTJELENSÉGEI.

Trópusi tufafüggöny.

/Németül: Stalaktiten-Vorhänge./

Trópusi karszton aláhajló sziklafalakról lelógó, szabadban létrejött mésztufaképződmények. A trópusi mészkőtornyokra hulló csapadék hamar telitődik kalciumhidrokarbonáttal, majd az aláhajló, olykor liánokkal bevont sziklafalakon lecsurogva, a kalciumkarbonát egy része kicsapódik. A képződmény hasonló a karsztforrások közelében található mésztufa lerakódásokhoz, alakja azonban csepkőformákra emlékeztet.

Lábbarlang.

/Csak német szakirodalomban fordul elő: "Fusshöhle" néven/.

Ha a hegyközi karsztsikságra hulló csapadéknak felszini lefolyási lehetősége nincs, az általában a peremhegyek alján képződött viznyelő barlangokban, u.n. lábbarlangokban távozik el.

A fenti összeállitás természetesen nem nyujt teljes, átfogó és mindenre kiterjedő képet a trópusi karsztjelenségekről, csupán szerény kisérlet arra, hogy a magyar karsztnevezéktant néhány klimatikus morfológiai szakkifejezéssel bővitse. Az egyes jelenségek, formák részletesebb megvilágitásával - mint már emlitettem - külön tanulmány keretében kivánok foglalkozni.

Balázs Dénes

KARBIDLÁMPA, KARBID, ACETILÉN.[x]

A barlangkutató világitó eszköze a barlangban a karbidlámpa. Szemben minden más világitó eszközzel, kezdve a minden fuvallatra elalvó gyertyától, a rozsdásodó elektromos zseblámpán át a kisebb ütésektől kialvó törékeny maximlámpákig, egyedül a karbidlámpa nyujtja a kivánt üzembiztonságot és ellenállóképességet, a barlangkutatás viszonttagságainak minden megpróbáltatásával szemben. A karbidlámpa jelenlegi formája és szerkezete annyira egyszerü és ennélfogva tökéletes, hogy valóban már nincs rajta mit változtatni. Kezelése egyszerü, üzemeltetése szinte igénytelen, nem kell hozzá más, mint viz és karbid. Fénye szabályozható. Sulya összesen kb. 1,2 kg, töltve megközeliti az 1,7 kg-ot.

Maga a karbidlámpa 3 főrészből áll:

I./ a viztartály tartozékaival,

II./ a karbidtartály tartozékaival és

III./ a szoritókengyel a hozzákapcsolódó függesztő berendezéssel.

I./ A viztartály és tartozékai.

A viztartály ürtartalma valamivel több, mint 2 deciliter. A viz hamarabb kifogy, mint a karbid, tekintetbe véve még azt is, hogy, ha a lámpa nincs függőleges helyzetben, akkor a viz a vizbeöntősapka biztositó nyilásán át kifolyhat. Vizes barlangban a viz pótlása nem okoz gondot, bármilyen zavaros is legyen az. Ellenben száraz barlangban gondoskodni kell tartalék vizről, pl. kulacsban. Tapasztalatból tudjuk, hogy a karbidlámpa nem igényel feltétlenül ivóvizet. Ha azonban szennyezett vizet is használunk, ne mulasszuk el lámpánkat kimosni, vagy ha kell: fertőtleniteni.

A viz nyomást gyakorol a fejlődő acetilángázra. Szükség van erre, hogy a gáz a karbidlámpa égőjén keresztül távozzon. Amennyiben a viz fogytán lenne, nyomáscsökkenés áll be, a lámpa nem világit megfelelően, elkezd pislákolni. Ez a vizhiány jele.

A viztartálynál megkülönböztetünk:

1./ felső részt és

2./ alsó részt.

---

x E havi számunkban cikksorozatot inditunk a barlangkutatók fontosabb kutatási eszközeinek részletesebb ismertetésére. Mostani első ilyen jellegü cikkünket a legközelebbi számunkban a kötélhágcsók ismertetése követi. Kérjük kedves olvasóinkat, hogy ha a cikkben foglaltakkal kapcsolatban javaslatuk, kiegészitésük van, tapasztalatcsere céljából irják meg azt a Tájékoztató szerkesztőségének.

1./ A viztartály felső része:

A viztartály felsőrésze 1 mm vastag, mélyhuzással kialakitott lemezből áll. Ezt egy 2 mm vastag, lekoptatott élü sajtolt merevitőlemez boritja, melyhez az idomszegecs kapcsolódik. A viztartály a merevitőlemezzel együtt kb. 500 kg erőnek áll ellen, amit a szemescsavarral rá kifejthetünk. A viztartályba a félkemény csepegtetőhüvelyt forrasztással erősitik be. Ebben helyezkedik el a csepegtető-csavar, ami a hüvely alsó nyilását zárja belülről. A csepegtető-csavar végére egy szurótüt forrasztanak, ami a csepegtető-hüvely alsó, azaz kiömlőnyilását hivatott tisztitani, ha esetleg a karbidmész, vagy a vizből lerakódott egyéb anyag azt eltömné.

A csepegtető-csavar segitségével szabályozzuk a karbidra engedhető viz mennyiségét.

A vizet a beöntőcsonk-on át töltjük. Nyilásának lezárásához szolgáló vizbeöntősapka /kupak/ most már csavarmenetes és biztositólánc védi az elvesztéstől.

A vizbeöntősapka a karbidlámpa biztositó szelep szerepét is szolgálja. Ha több acetiléngáz fejlődik, mint amennyi az égőn keresztül el tud távozni, az visszatódul a csepegtető-hüvely nyilásánál a vizen keresztül és eltávozik a vizbeömlősapkának annál a nyilásánál, ahol a biztositólánc nyer felfüggesztést. Ilyenkor a lámpa "kuruttyol", ami jeladás a viz elzárására. Nem kell tartanunk tehát attól, hogy a karbidlámpa felrobban, ha azt karbantartjuk.

Amennyiben a vizbeömlősapka nyilása valamilyen okból kifolyólag eltömődne, akkor a viz rövid időn belül megszünik a karbidra csepegni, mert nem kap légköri nyomást /hasonlóan a pipetta, vagy a szemcsepegtető elvéhez/. Ugyanezért nem csepeg a viz, ha az elvesztett vizbeömlősapkát légmentesen záró dugóval helyettesitjük.

2./ A viztartály alsó része.

A viztartály - felsőrészhez a viztartály - alsórész kapcsolódik. Ennek olyan a kiképzése, hogy a körbefutó mélyedésében egy 5x5 mm-es gumi tömitőgyürü helyezhető el, ami megakadályozza, hogy a fejlesztett gáz a viztartály és a karbidtartály között elszivároghasson. Mindig ügyeljünk arra, hogy a tömitőgyürü a részére kialakitott mélyedésből ne forduljon ki. Amennyiben valamilyen okból kifolyólag ez mégis megtörténne s a fejlesztett, de ott kiszivárgó gáz begyulladna, akkor nyugodtan, de gyorsan, hogy a guminak ne legyen ideje megolvadni: szoritsuk beljebb a szemescsavart. Ekkor a deformált tömités ellenére a gáz szivárgása megszünik és a meggyulladt gáz utánpótlás hiányában önmagától kialszik. Miután a lámpa égőjét is elfujtuk: igazitsuk meg a gumitömitést, mert az a megcsavart, deformált állapotában az erős szoritástól hamar eltörik.

A KARBIDLÁMPA

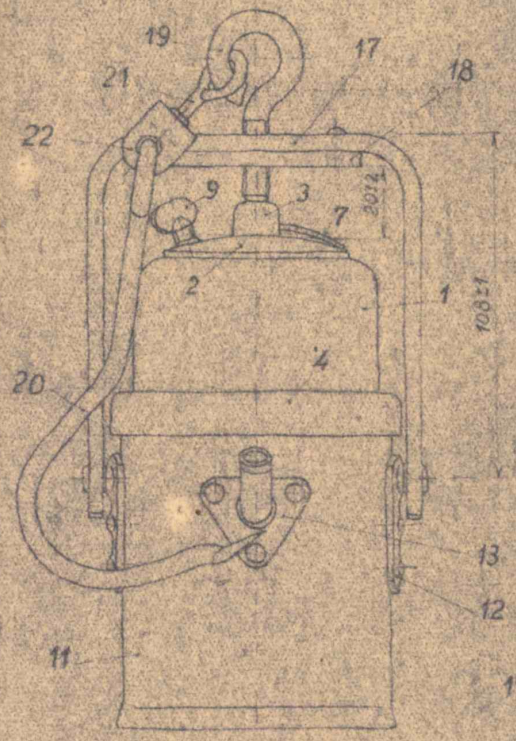

ELÖLNÉZET

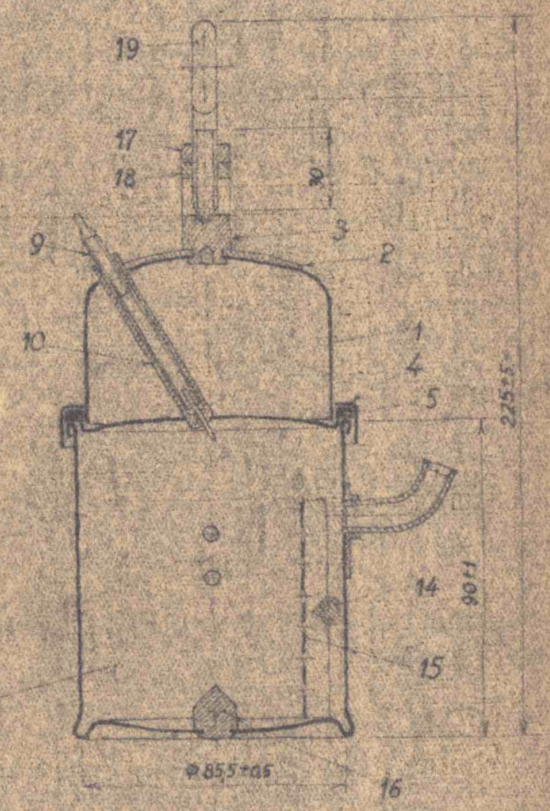

„A"- METSZET

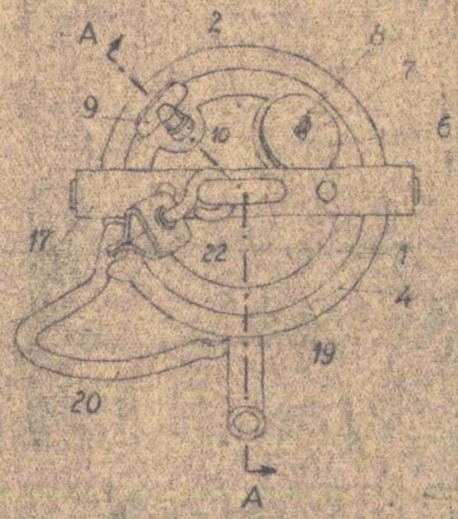

FELÜLNÉZET

1 VIZTARTÁLY-FELSŐRÉSZ
2 MÉRFYITŐLEMEZ
3 IDŐMSZEGECS
4 VIZTARTÁLY-ALSÓRÉSZ
5 GUMITÖMITÉS
6 VIZBEÖNTŐCSONK
7 VIZBEÖNTŐSAPKA
8 BIZTOSÍTÓ-LÁNC
9 CSEPEGTETŐ-CSAVAR
10 —"— HÜVELY
11 KARBIDTARTÁLY
12 KENGYELTARTÓ
13 EGŐTARTÓ
14 GÁZSZŰRŐ
15 SZŰRŐLEMEZ
16 TARTÓSZEGECS
17 KENGYEL
18 —"— ALÁTÉT
19 SZEMESCSAVAR
20 ÁKÁSZTÓHOROG
21 FORGÓKARIKA
22 FORGÓSZEM

Amennyiben viz van közvetlen közelünkben, ugy célszerübb a lámpát a pipa szintjéig belemártani. Ugyanakkor a karbidégő lángját fujjuk el, hogy a vizből való kiemelés után az ne gyujtsa be ujból a szivárgó gázt. Ilyen körülmények között a deformált tömitőgyürüt megkiméljük a tulszoritástól.

II. A karbidtartály és tartozékai.

A karbidtartály, mint a neve is mondja, a karbid befogadására szolgál. Itt kitérőben szóljunk röviden a karbidról és a belőle fejlesztett gázról, az acetilénről.

A karbid, pontosabban a kalciumkarbid /CaC_2/ szine sötétszürke, töröse kristályos. Foszfor - és kénvegyületektől szennyezett.

Az acetilén nem fordul elő a természetben. Világitás céljából ugy állitjuk elő, hogy kalciumkarbidot vizzel elbontjuk. Ez a vegyi folyamat a lámpa karbidtartályában megy végbe, ahol a kalciumkarbid a ráeresztett viz hatására acetiléngáz fejlődése közben kalciumhidroxiddá /oltott mésszé/ alakul át.

A levegő páratartalmának hatására a karbid szintén bomlik, felületén mállékony világos szinü anyag /kalciumhidroxid/ keletkezik. Ezt szokás a karbidról ledörzsölni, leütögetni, eltávolitani, mielőtt azt a karbidtartályba helyeznénk.

A levegő nedvessége tehát elbontja a karbidot. Ezért jól záró tartályban, bádogdobozban, stb. száraz helyen tartandó. Gondtalan tárolás esetén veszit értékéből.

Nehezen lehet darabolni. Darabolásnál ügyeljünk arra, hogy karbidszilánk ne kerüljön a szemünkbe. Amennyiben ez mégis bekövetkezne, de karcolást nem okozott, ugy veszélytelen a heves maró-csipő érzés ellenére, ha azonnal bő vizöblitéssel a szemet kimossuk.

A karbidot szemcse nagyság szerint osztályozzák a kereskedelemben, az alábbi táblázat szerint:

Elnevezés	Jel	Szemcseméret mm
Por	0/3	3 - ig
Apró darabos	3/7	3 - 7 - ig
Kis "	7/15	7 -15 - ig
Közép "	15/25	15 -25 - ig
	25/50	25 -50 - ig
Nagy "	50/80	50 -80 -ig
	80/12o	8o -12o-ig

A szemcsenagyságoknál mindenütt megengedhető a ± 5 %-os szemcse nagyság eltérés. A kereskedelemben vásárolt bármely 7 mm-nél nagyobb szemcsenagyság legfeljebb 3 % karbidport tartalmazhat. Célszerü mogyoró nagyságu, tehát 15/25-ös, esetleg 25/5o-es jelü karbiddal tölteni lámpánkat, de mindig csak félig /kb. 2o-25 dkg/. A keletkező kalcium - hidroxid növekvő térfogata gázfejlesztés közben fogja kitölteni a fennmaradó térséget.

Amennyiben a szükségesnél több karbidot használunk, ugy a duzzadó oltott mész felfelé irányuló nyomást gyakorol a csepegtető hüvely kiömlő nyilására; azt eltömi, minek következtében megszünik a viz csepegése a karbidra, megszünik az acetilén fejlődése: elalszik a láng. A keletkezett meszet ilyenkor el kell távolitani.

A barlangkutató csoportok karbidot kiutalásra kapnak. A szükséges mennyiséget feltüntető igénylést, bélyegzővel ellátva, Budapesten a Vegyipari Készletező Vállalathoz /V. Kozma Ferenc u. 3./ kell benyujtani. Az ott kapott kiutalás alapján a kért mennyiség a XI. Etele tér 2. szám alatti telepen, készpénz ellenében átvehető. Célszerü ide egy megfelelő jól záró bádogdobozt vinni, amiben a karbid kényelmesen, veszteségmentesen és szagtalanul elszállitható.

A kalcium-karbidot iparilag ugy állitják elő, hogy égetett meszet koksszal villamos ivfénykemencékben 25oo - 3ooo C°-on hevitenek. A kalciumkarbid acetilénfejlesztőképességét az alábbi táblázat tünteti fel:

Szemcsenagyság	Import áru	Belföldi áru		
		I	II	III
		osztályu		
	fejleszthető acetilén liter/kg			
7/15	26o	26o	23o	21o
15/25	28o	27o	24o	23o
25/5o	3oo	28o	26o	24o
5o/8o	3oo	28o	26o	24o
8o/12o	-	-	26o	24o

Ezek az adatok 2o C°-on és 76o Hg mm nyomáson felelnek meg. A türés ± 3 %-os.

A karbidot általában körszelvényü, acéllemezből készült 5o, ill. 1oo kg tisztasulyu dobozban szállitják, melyeken többek között feltüntetik az áru szemcsenagyságát, a liter/kg acetilénfejlesztőképességet, stb.

Az acetilén /C_2H_2/ tisztán szintelen, szagtalan gáz, melyet Berthollet francia vegyésznek sikerült először előállitani. Általában kevés kén-hidrogénnel és foszforhidrogénnel szennyeződik

s ezért kellemetlen fokhagyma szaga van. Vizben nem oldódik. Ha közönségesen meggyujtjuk igen kormozó, de erősen világitó lángot ad; égése tökéletlen. Amennyiben az erre a célra készült karbidégőben ég, ugy a kiváló szénrészecskék a lángban felizzanak és erős, fehér fénnyel világitanak.

Az acetilén levegővel, vagy oxigénnel keverve veszélyesen robbanékony. Csak olyan elegyek veszélytelenek, amelyekben az acetiléntartalom 5 %-nál kevesebb, vagy 8o %-nál több. A tiszta acetilén lo - 15 %-os belélegzése már enyhe bódító hatást gyakorol a szervezetre. A karbidlámpából fejlesztett gáz o,oo3 - o,o6 % ammonia és foszforhidrogén, o,o8 - o,lo % kénhidrogén és nyomokban jelenlevő egyéb szennyeződések teljesen elenyésző toxikus hatással vannak, legfeljebb muló fejfájást okozhatnak. Tévhit tehát, hogy a karbidlámpa lángjáról gyujtott cigarettán keresztül belélegzett gáz haj-, vagy foghullást, stb. idézne elő.

Egy liter acetilén égéséhez 2,5 l oxigén, illetve 12,5 l levegő szükséges, feltételezve a tökéletes égést. Ugyanakkor o,5 l vizgőz és 2,5 l szénsav keletkezik. Ez egy 21 l-es karbidégő 1 órai égésénél 52,5 l oxigénfogyasztást jelent. Egy ember óránkénti oxigénfogyasztása kb. 24 l, tehát egy 21 l-es égő nagyjából 2 személyre való levegőt fogyaszt, míg egy 14 l-es égő valamivel kevesebbet, mint 1,5 személy.

Egy olyan omlás alkalmával, amikor a barlangkutatók részben, vagy /nagyon ritka esetben/ teljesen légmentesen elszigetelődnek a külvilág levegőjétől: feltétlenül el kell zárni a karbidlámpa vizcsapját, hogy folyamatosan csökkenjen az acetilén oxigénfogyasztása. Sohasem ajánlatos a lámpát elfujni, részben pszichológiai okokból, továbbá azért sem, mert ha a beomlott szakasz levegője eléri a lo - 15 % acetiléntartalmat, az egyrészt elbóditja a bentrekedt kutatókat, másrészt már egy igen robbanékony elegyet ad.

A lámpa karbidhiányára vonatkozóan jegyezzük meg, hogy a vizhiánnyal ellentétben ez ugy jelentkezik, hogy a láng minden átmenet nélkül hirtelen kialszik. Ujból meggyujtva rövid ideig tovább ég, majd minden átmenet nélkül megint hirtelen kialszik. Ilyenkor a karbidtartályban már csak hig pép található.

A karbidtartályt szintén mélyhuzással alakitják ki, a viztartályhoz hasonló anyagból. Fenékrésze befelé domboritott. Könnyen elvékonyodik, különösen ha kuszásoknál, mint egy mankóra rátámaszkodunk. Ezt kerüljük, ha lámpánk élettartamát meg akarjuk hosszabbitani.

A karbidtartály szájnyilása peremezett. Erre fekszik rá a viztartály alsó részében elhelyezett tömitőgyürü. Ügyeljünk arra, hogy mésztartalmától való tisztitása alkalmával ne ütögessük a lefelé forditott karbidtartály peremezett szájnyilását valamilyen kemény tárgyhoz, mert az ütés a peremet deformálja; akkor nem tud jól felfeküdni a tömitőgyürün s gázszivárgás léphet fel.

A karbidtartály oldalán két szegecselt kengyeltartó és egy égőtartó /pipa/ van. Utóbbi készülhet sárgarézöntvényből. Menete megfelel a karbidlámpaégő menetének: tiszta menethossza legalább 5 mm. A tartályba beforrasztott perforált szűrőlemez, mely az égőtartó mögött helyezkedik el, a gázszűrőt tartja. Ez rendszerint egy megfelelő méretü filc darab, ami megakadályozza, hogy a pipába, vagy az égőbe olyan szennyeződések kerüljenek, melyek annak furatát eltömitenék. A gázszűrőt tartsuk tisztán és szükség szerint cseréljük.

A tartály fenékrész közepén egy tartószegecs van a szűrőhüvely részére. Ugy a szűrőhüvelyt, mint a karbidszoritó-lemezt ritkán használják, bár ajánlatos. A lámpához külön kapható.

III. A szoritókengyel a hozzákapcsolódó függesztő berendezéssel.

A viztartály és a karbidtartály összezárására a kengyel szolgál. Két szára a lámpa szimmetria tengelyével párhuzamos. 15 x 6 mm-es hengerelt laposacélból gyártják. A hasonló anyagból készült kengyelalátéttel van összeszögecselve. Ez egyrészt növeli a szemescsavart fogó menet hosszát, másrészt a kengyelt mereviti.

A viztartályt és a karbidtartályt a kengyelbe csavart M 8-as menetü szemescsavar szoritja egyenletesen egymáshoz, aminek a tengelye a lámpa szimmetria tengelyével esik egybe.

A szemescsavart és a szerkezeti acélból készült akasztóhorgot /kampót/ a forgókarika és a forgószem kapcsolja össze. Ezek egymástól függetlenül szabadon elfoghatnak. A forgókarika is szerkezeti acél.

Az akasztóhorog végét hegyesre alakitják ki, hogy az a kőzet legkisebb egyenletlenségébe is beakadjon. A lámpa felakasztva saját sulyánál fogva függőleges helyzetbe áll be, amikoris a viz ideális helyzetből csépen a karbidra.

Amikor a lámpát összeállitjuk, akkor nincs szükség arra, hogy az akasztóhorgot, mint egy kart használjuk a szemescsavar meghuzásához való nagyobb erő kifejtéséhez. Elegendő a szemescsavart enyhén meghuzni. Amennyiben ez nehézséggel járna, ugy nézzük meg, hogy a tömitőgyürü jól fekszik-e a részére kialakitott mélyedésben; nincs e deformálva a karbidtartály peremezett szájnyilása. Ha ezeket rendben találtuk, még előfordulhat, hogy a szemescsavar menete sérült meg, vagy tönödött el. Ezen egy M8-as menetmetszővel, vagy menetvágóval könnyen segithetünk.

A lámpa karbantartásához hozzátartozik még a csavarmenet időközönkénti olajozása.

A karbidlámpaégő.

Acetilénvilágitáshoz karbidlámpaégőt használunk. A karbidlámpaégőn két részt különböztethetünk meg:

1./ a hüvelyt,
2./ az égőfejet.

1./ A hüvely o,5 mm vastagságu mélyhuzott acéllemez, amit sajtolva és rezzel bevonva kiviteleznek. Csavarmenettel látják el, hogy az égőtartóba kézzel, vagy enyhén meghuzva konbináltfogóval rögzitheto legyen. Az égő közepetáján kiálló bordázott merevitőszegély huzódik körbe, aminél fogva az égőt konbináltfogóval meghuzhatjuk anélkül, hogy tartani kelljen az égőfej szétrombamtásától.

2./ Az égőfej égetett, tüzálló zsirköves anyag. Törékeny, fehér szinu, a porcellánra emlékeztet. Az égetőfejen furat van, amin keresztül az acetilén a szabadba jutva és meggyujtva lángol.

A karbidlámpaégő liter/óra teljesitményü; a furat átmérője az alábbiak szerint változik:

5	liter/óra	teljesitmény,	o,16 mm	átmérőjü	furattal
7	"	"	o,2o "	"	"
1o	"	"	o,25 "	"	"
14	"	"	o,3o "	"	"
21	"	"	o,35 "	"	"
28	"	"	o,4o "	"	"

A karbidlámpaégőn számokat és betüket láthatunk. A 3o22-es szám az MNOSz /Magyar Népköztársaság Országos Szabvány/ száma, mig a másik /5, 7, 1o, 14, stb./ a liter/óra teljesitményt jelzi /pl. a 14-es szám azt jelenti, hogy az égő egy óra alatt 14 liter acetilént fogyaszt/.

Az égő furata hamar eltömődhet akár a rászálló portól, a rátapadó sártól, vagy akár rossz égés esetén, amikor maga az el nem égett korom rakódik a nyilásra.

A viz elzárása után ne hagyjuk a lángot magától kialudni, mert az emlitett rossz égés következtében a keletkező korom eltömi a furatot. A lángot, miután nincs már rá szükség: fujjuk el. Célszerü az égőt használat után lecsavarni és dobozba helyezni. Ha mégsem csavarjuk le, akkor tegyünk rá egy védőkupakot, ami a furatot hivatott megóvni.

A barlangba való leszállás előtt a felszinen mindig próbáljuk ki lámpánk jó működését. Megtöltése után, de összeszerelése előtt mindig győződjünk meg arról, hogy a viztartályból a viz-csap balra történő elforgatása után a viz csepeg-e. Azután, az égőt lecsavarva: a pipába fujunk, hogy nincs-e eltömődve. Ha igen, akkor egy dróttal kitisztitjuk. Majd az égőn fujunk át meggyőződve arról, hogy ennek a furata nincsen eltömődve. Amennyiben el lenne, ugy egy külön erre a célra kapható tisztitótüvel

a furatot szabaddá tesszük, ha nem sikerül: uj égőt használunk. Ne tartsuk meg azokat az égőket sem, melyeknek a megengedettnél nagyobb furatuk van, mert kormoznak.

Egyes esetekben, ugy is tisztithatjuk az eltömődött égőt, ha sok gázt fejlesztve /a lámpát "hegesztetve"/ az égőt az acetilénnel kifujatjuk. Ennek az eljárásnak az a hátránya, hogy feleslegesen sok karbidfogyasztást igényel. Ha mindent rendben találtunk, akkor az égőt a helyére csavarjuk, majd a lámpát összeszereljük. Vizet engedünk a karbidtartályba s várunk egy rövid ideig. Ajkunkhoz emelve érezzük, hogy az égőből már gáz áramlik. Ekkor lánggal /gyufa, másik lámpa/, vagy szikrával /öngyujtó/ az acetilént meggyujtjuk. Amennyiben nem gyulladna meg, ugy még várunk egy rövid ideig, majd a müveletet megismételjük. Rendszerint ilyen esetben a láng még világoskék s nem világit jól: még levegővel kevert acetilén fejlődik. Rövid időn belül a kék láng fehérré, erősen világitóvá változik, a viz megfelelő adagolása mellett. Ez meggyőz minket lámpánk jó müködéséről s a barlangba leszállhatunk.

A barlangkutató kutatásai alkalmával tartalék égőt visz magával, különböző dobozkákban, gyufás skatulyákban, stb. Sokszor csak az overál zsebébe csusztatja. Természetes, hogy az égő furata igy eltömődik, vagy kuszásoknál megsérül maga az égőfej dobozostul együtt. A VÁROSTERV Epitők SK barlangkutató csoport kollektivája erre a célra kidolgozott egy tartalékégő-tartó, u.n. égőtok tipust esztergált aluminiumötvözetből. A tok két része összecsavarható, ami egyuttal rögziti az égőt az ütődések ellen. Nyakba akasztva is hordható.

A lámpához tartozó egyéni felszerelésünkhöz tehát tartozzék egy égőtok égővel, tisztitótu, gyufa /ajánlatos fémtokban/, egy kombináltfogó /mert, ha az égő csavarmenete mellett acetilén szivárog és meggyullad, ne agyaggal tömjük el a rést, ami ugy sem sikerül tökéletesen, hanem az égőt szoritsuk be jobban az égőtartóba: fogóval/, továbbá a kutatástól függően tartalékviz /kulacsban/ és tartalék karbid /nylonzacskóban; a két végén lekötött bicikligumi-belső darabjában, stb./.

Egyéb tudnivalók.

A karbidlámpa az idők folyamán kisebb-nagyobb sérüléseket szenvedhet. Egyes alkatrészei tönkremennek, elvesznek. Leggyakrabban a következők fordulnak elő: ha a viztartályt tisztitáskor, vagy töltéskor az alsó részére helyezzük, akkor a csepegtetőcsavar végén kiálló tü elgörbül. Ezt könnyüszerrel kiegyenesithetjük, de sokszori ismétlés után letörik. Ekkor vagy visszaforrasztjuk, ha lehet; vagy kicseréljük az egész csepegtetőcsavart. A tömitőgyürüt az idő kikezdi, töredezni kezd. Ezt is könnyen pótolhatjuk ujjal. Az égő ki- és becsavarása elkoptatja az égőtartó /pipa/ csavarmenetét, vagy egy u.n. pillangóégő beletörhet. Ilyenkor vagy gumicsővel illesztjük az égőt a pipához, vagy az utóbbit kicseréljük. Amennyiben gumicsövet használunk, ajánlatos azt tüzálló festékkel /jégvirágfestékkel/ bevonni, mert a gumi tüzet foghat. Ennek ellenére legyen nálunk tartalék gumicső.

Budapesten a VI. Bajcsy-Zsilinszky ut 61. szám alatt lévő Műszaki Árukat Értékesitő Vállalatnál kaphatunk fillérekért tömitőgyürüt, csepegtetőcsavart, égőtartót, karbidégőt, égőtisztitót fatokban.

Ugyanitt komplett karbidlámpa is kapható. Vásárlás alkalmával feltétlen vigyünk magunkkal bélyegzőt.

A fentiekből következik tehát, hogy a karbidlámpa alapos ismerése + jó karbantartás = biztonságos világitás.

Csók Réno

Hazai hírek

Rovatvezető:
Kárpátiné Radó Denise

Ujabb sulyos baleset a Mátyáshegyi-barlangban.

November 7-én a még mindig lezáratlan Mátyáshegyi-barlangban ujabb sulyos baleset történt. Egy öt főből álló látogatócsoport, négy férfi és egy nő eltévedt a barlangban és a Sárdagasztó feletti T-folyosó tetejére keveredtek. Itt a csoport egyik tagja, Turcsányi György, a Budapesti Illatszergyár 21 éves villanyszerelője, megcsuszott és mintegy 30 métert zuhant lefelé. Zuhanás közben hátizsákja egy párkányon fennakadt és ez lefékezte a végzetessé válható zuhanást.

Szerencsére a Kinizsi barlangkutatók egy csoportja Palánkai János vezetésével a közelben dolgozott és felfigyelt a kiáltozásra. Mintegy háron órát vett igénybe, míg a félig eszméletlen állapotban levő, agyrázkodást szenvedett fiatalembert a kint várakozó mentőautóhoz felszinre hozhatták.

Ez már a hetedik baleset az idén a Mátyáshegyi-barlangban. A Fővárosi Tanács illetékesei még mindig nem ébredtek tudatára annak, hogy milyen sulyos felelősség terheli őket a Mátyáshegyi-barlang már évek óta sürgetett lezárásának elmulasztása miatt!

Reméljük, ez az eset volt az utolsó figyelmeztető!

/B.D./

Vizmérések a bakonyi karsztszurdokokban.

Dr. Jaskó Sándor 1959. julius második felében megmérte a bakonyi karszt-szurdokokban a patakok vizének mennyiségét. Mivel ez év nyara erősen csapadékos volt, ezért összehasonlitás céljából október közepén, hosszu idő óta tartó száraz időjárásban is megismételte a méréseket. A vizsgálatok a Gézaháza melletti Ördög-árokban, Zirc és Vinnyesándormajor között a Cuha-völgyben, a Porvai-patakon, a Gerence-patakban Bakonyból és Huszárokelőpuszta közötti szakaszán, valamint a vidék számos kisebb oldalvölgyében történtek.

Megállapitható volt, hogy a gyórvizü kisebb csermelyek vize teljesen eltünik a karszt-területre jutva. A környék legbővebb patakainál, a Cuhánál és Gerencénél is kimutatható volt, hogy vizük megfogy a karsztszurdokban áthaladás közben. Ismeretesek a környéken időszaki viznyelő barlangok is, de az állandó vizü patakok gyakran szivárognak el a kőzetrepedésekben és lejtőtörmelék között.

A mérések részletes adatait, valamint a reájuk alapozható karszthidrológiai ujabb megállapitásokat a Hidrológiai Társulat szakelőadásán fogja a szerző ismertetni.

/J.S./

HIREK - RÖVIDEN

Uj barlangszakaszt tártak föl a Bp. Vörös Meteor barlangkutatói a Mátyáshegyi-barlangban. - A kutatók munkájukat 1959. tavaszán kezdték meg, mely a nyári időszakban szünetelt. Ősszel ismét folytatták munkájukat és november 1-én jutottak be az uj szakaszba, melyet hosszabb ideig tartó bontás árán nyitottak meg. Az uj szakasz a "Sárdagasztó" fölött mintegy 55-60 m hosszban helyezkedik el. Felmérése jelenleg folyamatban van.

/B.J./

.oOo.

Égerszög és Kánó között rövidesen megkezdik a tervezett Aggtelek-Béke-barlang - Szabadság-barlang - Égerszög - Kánó összekötő utvonal első szakaszának épitését. Az ut elkészültével a Szabadság-barlang Rudabánya felöl autóbusszal könnyen megközelithető lesz.

/B.D./

.oOo.

Külföldi hírek - LAPSZEMLE

Rovatvezető: Schönviszky László

Barlangkutatási hírek a világ minden tájáról.

Összeállitotta: Balázs Dénes.

Kinai karsztkutatók munkájáról.

Az utóbbi időben egyre több fiatal kinai geográfus vizsgálja a mi Iszakborsodi Karsztunk területének ezerszeresét kitevő hatalmas Délkinai Karsztvidék karszt-jelenségeit, formakincseit. Csen-Su-nen néhány évvel ezelőtt már egy általános leirást készitett az egyes karsztos tájakról. Most megjelent cikkében a Kujlin városa melletti, egyik nagyobb karsztos toronyhegyet átszelő Ciszinje-barlanggal foglalkozik. Közli a barlang térképet és ismerteti a barlangtérképezés módszerét.

/Quater. Sinica, 1958.1. N° 1. 226-228./

Osztrák barlangkutatók Görögországban.

A Salzburgi Barlangkutató Társulat tagjai az elmult évben Görögországban jártak. Utuk célja a görög barlangok tanulmányozása és kutatása volt.

/Ref.Zsurnál 1959. N° 6. 16326/

Hatalmas mesterséges üregrendszert fedeztek fel.

Az Eszt-Szovjet Szocialista Köztársaságban, Tartu város közelében devonkoru fehér homokkőben sajátságos "barlangot" találtak. A "barlang" természetes oszlopokkal alátámasztott termekből áll, amelyeket 1-1.5 m magas folyosók kötnek össze. Az üregrendszer alapterülete 100.000 m^2. A "barlang" keletkezése ismeretlen, de bizonyosra vehető, hogy nem természetes eredetü.

/Ref.Zsurnál 1959. N° 6. 16.316/

Afrika második legmélyebb barlangja.

Marokkóban, néhány km-re Taza városától 1500 m magasságban francia barlangkutatók feltárták Afrika második legmélyebb barlangját. A kutatók 305 m mélységbe jutottak le, de ezt a részt csupán a barlang első szakaszának tekintik. Itt sajnos iszap

zárja el a továbbjutás utját.

/Sci.et voyages, 1958. N° 151./

A Tantalhöhle adatai.

Schneider Kurt osztrák barlangkutató ismerteti a Tantalhöhle adatait a Höhlenkundliche Mitteilungen c. barlangtani folyóiratban. A barlang 1710 m magasan nyilik és 16 km hosszu. Szélessége általában 40 m, termeinek méretei 80 x 40 x 30 m körül mozognak.

/Ref.Zsurnál, 1959. N° 5. 12.947/

Korea barlangjai.

Észak-Koreában számos helyen találunk karsztos tájakat. Leghiresebb közülök a Mjochjanszán hegység, ahol 1954-ben a kudjáni középiskola diákjai és tanárai hatalmas csepkőbarlangot tártak fel. A Pjákron-nak elnevezett barlangnak eddig 4 km-nyi szakaszát dolgozták fel. A közelmultban fedezték fel a Béke-labirintust, amelyet még nem kutattak át. A feltárt szakaszokban megindult az idegenforgalom is, a barlangról szép szines fényképekkel diszitett tájékoztatót adtak ki. A koreai Gyémánt-hegy vidékén az ott dolgozó csehszlovák szakértők - mint amatőr barlangkutatók - segitenek a még ismeretlen barlangok felkutatásában és első bejárásában.

/Koreai Inturiszt, 1958./

Denevér erózió.

Trinidad szigetén három, denevérekkel gazdagon benépesült barlangot vizsgáltak meg morfológiai szempontból és megállapitották, hogy a denevéreknek is jelentős szerepük van a barlangok bővitésében. A denevérek ugyanis nagy csapatokban a mennyezet repedéseiben kapaszkodnak meg és karmaik véső munkája nyomán idővel 0.9 - 1.8 méter mélységü és 0.5 - 0.75 méter átmérőjü üregek keletkeznek. A kutatók megjegyezték, hogy a viszonylag puha kőzetü barlangokban a denevérek eróziós munkája jelentős barlangbővitő tényező lehet.

/Nature, 1958, 181. N° 4626./

KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÁSI DOKUMENTÁCIÓ

VII.

Rovatvezető:
DR. BERTALAN KÁROLY

Dokumentációs munkánk sulyos nehézségekkel küzd. Ez a rovatvezető betegeskedésein kivül főleg arra vezethető vissza, hogy az 1958. dec. 12-én megalakitott dokumentációs szakbizottság csak papiron létezik. Felkérjük azért tagjainkat, hogy akik hajlandók a dokumentációs munkában részt venni, jelentsék be ebbeli szándékukat a rovatvezetőnek hivatali /Bp., XIV. Vorosilov ut 14. telefon: 297-940/, vagy lakáscimére /Bp., V. Kossuth tér 16-17. IV.3./, egyben megjelölve, hogy milyen munkára vállalkoznak /helyszini bejárások, könyvtári kutatás, forditás idegen nyelvekről, gépelés, fotokópiák készitése, stb./. Közgyülés után ugyanis mielőbb szeretnénk összehivni a dokumentációs szakbizottság alakuló ülését.

I. Bibliográfia.

Ezévi szeptemberi számunkban már bejelentettük, hogy a bibliográfiai adatszolgáltatást az eddiginél nagyobb mértékben ki szándékozzuk terjeszteni a népszerüsitő és a hirlapirodalomra is. Most ezt kissé bővebben szeretnénk megindokolni.

A népszerüsitő irodalomnak tájékoztatónkban való közlését bőven indokolja ifjuságí tagjaink nagy létszáma, akik innen merithetnek tájékozódást első próbálkozásaikhoz.

Sokkal összetettebb kérdés a hirlapirodalom szerepe /ide számitjuk a hetenként, vagy nagyobb időközökben megjelenő, de népszerü jellegü képes folyóiratokat is/. A hirlapirodalom /napisajtó/ jelentőségét az adja meg a barlangkutatás terén, hogy sokkal mozgékonyabb a szakirodalomnál, az eseményeket szinte azonnal rögziti és igy idővel forrásmunka értéküvé válik, főleg történelmi vonatkozásban. Tükrözi ezenkivül a mindenkori érdeklődés irányát és mértékét is, esetünkben a barlangkutatás népszerüsödését. Hátránya ezzel szemben, hogy sokszor felületes, néha szakszerütlen is, sőt az is előfordul, hogy pl. megtörténtnek állit be egy remélt felfedezést és igy lényegében valótlanságot közöl. Ezeket a hibákat annotációk /a bibliográfus igen rövid, pár szavas megjegyzései, kritikája/ hozzáfüzésével küszöbölhetjük ki. Ez nagyban növeli történeti értékét, de csak friss anyagnál vihető keresztül. Egy mult századbeli hirlapi kacsa még fáradságos könyvtári és levéltári kutatások segitségével is csak szerencsés esetben leplezhető le. Éppen ezért a szakemberek közül sokan vonakodnak a hirlapi anyag felhasználásától és egyszerüen mellőzik, pedig sokszor hézagpótló jelentőségü volna, amire nézve a közel jövőben példát is szándékozunk közölni. Az emlitett korrekciók

végrehajtásával a hirlapirodalom szerencsésen egészitheti ki jelenleg még mindig elég szerény barlangtani irodalmunkat.

A multban csak a nagyobb terjedelmü hirlapi cikkeket közöltük. Jelen kiegészitésünkbe kisebbeket is felvettünk. Látható belőlük, hogy pl. az égerszögi Szabadság-barlangra vonatkozólag /melynek szakirodalmi ismertetése még nem jelent meg/ fontos történeti adatokat őriztek meg. Utóbbiak zömét Balázs Dénes gyüjtésének köszönhetjük. Hasonló jellegü anyag valószinüleg mások birtokában is akad. Kérjük, hogy tegyék ezeket számunkra hozzáférhetővé.

B. K.

KIEGÉSZITÉSEK,

az 1955. év magyar karszt- és barlangkutatási irodalmához.

Alábbi jegyzékünk Tájékoztatónk 1958. évi füzetének 23. lapján közölt pótlásokhoz csatlakozik folytatólagos sorszámozással.

102./ o.f.: Barlangfürdő Tapolcán. /Tervezett./ - Szabadság, 1955. dec. 27.

103./ BALÁZS DÉNES irása "Az égerszögi csepkőbarlang." /Rádióelőadás./ - Magyar Rádió és Szabad Nép, 1955. szept. 3.

104./ BALÁZS D.: Kaland az égerszögi barlangban. - Szabad Ifjuság. 1955. febr. 24.

105./ BARANYAI S. f.kiad. : Látogassuk turistaházainkat. /Pálvölgyi bg. és turistaház fények./ - /Bpest, 1955?/ p. 1-127.

106./ BOTKA F.: Naplójegyzetek a Sátoros hegyekből./Telkibányai jégbg. fények./ - Természetjárás. I. évf. 6. sz. 1955. szept. p. 10-11.

107./ /bogáti/: Sok a jóból is megárt. /Az aggteleki szines film bemutatója./ - Nepszava, 1955. ? /febr. 20. után/

108./ BULLA B.: Tanulmányutam a Német Demokratikus Köztársaságban. Földrajzi Értesitő, 4. évf. 2. sz. 1955. p. 243-247.

109./ BUDEY GY. - MANKHER E.: Merre menjünk az Országos Természetjáró találkozóra? /Háromkuti sziklakapu fények./ - Természetjárás, I. évf. 4. sz. 1955. jul. p. 4-5.

110./ HORUSITZKY F.: Budapest területének földtani képe és története. /Várhegyi bg. fények./ - Természet és Társadalom, 114. évf. 5. sz. 1955. máj. p. 277-281.

111./ JAKUCS P. Mátra. Magyar Tájak /Ágasvári bg. bejáratának fények./ - Müvelt Nép. Bpest, 1955. p. 3-58.

112./ KÁDÁTI L.: Adatok Sopron környékének geomorfológiájához. - Földrajzi Értesitő. 4. évf. 1. füz. Bpest. 1955. p. 21-28.

113./ KESSLER H.: Mesterséges felhőszakadás Budapesten. /Beszivárgás mérése karszton/ - Szabad Nép, 1955. dec. 6.

114./ KOCH F.: Beszámoló a Szovjetunió Összszövetségi Földrajzi Társaságának II. Földrajzi Kongresszusáról. /N. A. Gvozgyeckij előadása a karsztkutatás kérdéseiről./ - Földrajzi Értesítő, 4. évf. 2. füz. Bpest, 1955. p. 133-144.

115./ KOLACSKOVSZKY L.: A Bükk. - Természetjárás, I. évf. 5. sz. Bpest, 1955. aug. o. 4-5.

116./ KOLACSKOVSZKY L.: A magyar hegyek betyárromantikája. I. - Természetjárás, I. évf. 9. sz. Bpest, 1955. dec. p. 4-5.

117./ KRISTÓF S.: Magyarország hegységeinek ismertetése. = Természetjárók kézikönyve. - Sport Lap- és Könyvkiadó, Bpest, 1955. p. 12-58.

118./ KRISTÓF S.: Magyarország természetjáró földrajza. 3. Magyarország hegységei. = Turavezetők kézikönyve. - Sport Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1955. p. 64-136.

119./ KUNSÁGI V.: Avatás. /Az égerszögi Szabadság-barlangé./ - Természetjárás, I. évf. 6. sz. Bpest, 1955. szept. p. 8.

12o./ LÁNG S.: A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Földrajzi Intézetének csehszlovákiai tanulmányutja. - Földrajzi Közlemények, 3./79./ köt. 2. sz. Bpest, 1955. p. 189-19o.

121./ OPPE S.: Tavaszi emlékek. /Jakabhegyi Remetebarlang a Mecsekben./ - Természetjárás, I. évf. 4. sz. p. 16-17.

122./ SZÉKELY S.: Herman Ottó. Müvelt Nép. Bpest, 1955. p. 1-139.

123./ - - /Szerzőnév nélkül/: Cseppköves barlangot találtak Pécs mellett. /A mánfai Kőlyuk folytatásaként./ - Szabad Nép, 1955. május 24. és Tudomány és Technika, Bratislava, 1955. évf. 14. sz. p. 421.

124./ - - /Szerzőnév nélkül/: Az égerszögi "Szabadság" cseppkőbarlang. Népszava, 1955. márc. 29. és Népszava, 1955. jul. 22. p. 2.

125./ - - /Szerzőnév nélkül/: Az Élelmiszeripari Minisztérium Kinizsi Sportkörének... /barlangkutató expedíciója az Aggteleki karsztvidékre./ - Népszava, 1955. jun. 1o. p. 2.

126./ - - /Szerzőnév nélkül/: A Budapesti IX. Kerületi Biróság ötévi börtönre itélte ifj. Horváth Pált... /Az Aggtelek cimü film forgatásakor nem létező munkások és statiszták nevére felvett pénz elsikkasztásáért./ - Szabad Nép, 1955. febr. 26. p. 4.

127./ - - //Szerzőnév nélkül/: Hirek képekben. /Oxigénpalackos légzőkészülék kipróbálása a Lukács-fürdő Malomtavában./ - Esti Budapest, 1955. okt. 5.

128./ - - /Szerzőnév nélkül./: Jegyzőkönyv. Készült a Magyar Hidrológiai Társaság 1955. december hó 7-én tartott közgyülésén. /Miskolci zsombolykutató munkabizottság eredményei./ - Hidrológiai Közlöny, 35. évf. 5-6. sz. Bpest, 1955. máj.-jun. p. 217-22o.

129./ - - /Szerzőnév nélkü./: A jósvafői /Vass Imre-/ barlang ujabb szakaszát tárták fel. - Szabad Nép, 1955. okt. 26. p.2.

130./ - - /Szerzőnév nélkül/: A közeljövőben rendkivüli gyógyászati értékkel gyarapszik Nagy-Miskolc. /Görömbölyi barlangfürdő./ - Esti Budapest, 1955. dec. 10. /fényképpel!/

131./ - - /Szerzőnév nélkül./: Magaslati üdülő épitését... /kezdték meg a Szabadság-bg. bejáratánál./ - Népszava, 1955. okt. 26.

132./ - - /Szerzőnév nélkül./: Megnyilik nyáron... /az égerszögi Szabadság cseppkőbarlang./ - Szabad Ifjuság, 1955. márc. 29. és Szabad Nép, 1955. márc. 29.

133./ - - /Szerzőnév nélkül./: A Szabadság Cseppkőbarlang felfedezői folytatják kutató munkájukat. - Esti Budapest, 1955. jun. 3.? /4?/

134./ - - /Szerzőnév nélkül./: A tunghani barlangok hires falképeit most tárják fel a Kinai Népköztársaságban. - Szabad Nép, 1955. szept. 16.

135./ - - /Szerzőnév nélkül/: Turistaszálló épül... /a Szabadságbarlang bejáratánál./ - Szabad Nép, 1955. okt. 26.

136./ - - /Szerzőnév nélkül./: Uj cseppkőbarlang... /Szabadságbg./ - Magyar Nemzet, 1955? márc. 29.

137./ - - /Szerzőnév nélkül./: Uj turistaszálló. - /Szabadságbg./ - Képes Magyarország, I. évf. 1. sz. 1955. nov. p. 19.

138./ - - /Szerzőnév nélkül./: Ünnepélyesen megnyitják julius 27-én az égerszögi Szabadság cseppkőbarlangot - Szabad Nép, 1955. jul. 13.

139./ - - /Szerzőnév nélkül./: Ünnepélyesen felavatták... /a Szabadság-barlangot./ - Szabad Nép, 1955. jul. 25.

BARLANGKUTATÓ CSOPORTJAINK ÉLETÉBŐL....

Rovatvezető: dr. Gráf Andrásné

Rövid beszámoló a Dorogi Bányász "Kadić Ottokár" Barlangkutató Csoport 1959. évi tevékenységéről.

I. A Sátorkőpusztai-barlangban.

Kutatóink 1959. I. 1-től III. 15-ig a Sátorkőpusztai barlangban dolgoztak, szombat-vasárnaponkint,2o alkalommal, összesen 153 fő 9o5 munkaórát teljesitették.

A főbb munkák a következők voltak:

A barlang mélyszintjén 3 munkahelyen a barlangnak mélybeli folytatását kutattuk - eddig eredmény nélkül. A középszinti elágazó barlangi járat folytatásának kutatását 2 munkahelyen végeztük, itt két irányban 2-2 ujabb gömbfülkét sikerült megnyitni s ennyivel továbbjutni. Az uj gömbfülkékben igen szép gipsz és aragonit képződmények vannak és uj formákkal gazdagitják barlangunk értékes ásványkincseit.

A barlang főjáratát a törmeléktől megtisztitottuk és a könnyebb közlekedés biztositására lépcsőket faragtunk végig a járatban.

A bejáratnál erős rácsos vasajtót épitettünk be és a barlangot lezárva védjük a további rongálástól. A bejárat fölé a sziklafalra táblát erősitettünk fel, melyen a barlang neve és több tájékoztató adat van feltüntetve.

A barlangban a levegő összetételének megvizsgálásához mintákat vettünk, hőmérsékletméréseket, vizgőztartalom és relativ páratartalom mérési sorozatot végeztünk. A csepegő vizből mintát vettünk vizelemzéshez, továbbá orvosok közreműködésével egészségügyi bejárást hajtottunk végre. A dorogi járási kórház javaslatára több alkalommal asztmás és légcsőhurutos betegeket vezettünk le a barlangba kisérletképen; eddig elég kedvező eredményekkel.

II. A Nagy-Strázsa-hegyen.

A tavaszi enyhébb időjárás beköszöntésével 1959. márc. 15-től megkezdtük a Sátorkői barlang szomszédságában a Nagy Strázsa-hegyen lévő nagy barlangnyilásnál a mélybehatoló hévvizi barlangjárat feltárási, megnyitási munkálatait. A Nagy-Strázsa-hegyi hegyoldalon nyiló barlangszáda a Sátorkői-barlangtól kb. 4o km távolságban K-i irányban fekszik. A barlang-nyilás alja kb. 8-1o m vastagon törmelékkel van feltöltve. A felette felszakadt, külszinre nyiló kürtők törmelékanyaga töltötte fel. A barlangnyilás hátsó részén a lehajló boltozat alatt felfelé mutató hévvizes nagyméretü barlangi járat is el volt zárva teljesen a törmelékkel. Itt a barlangjárat kitakaritásánál a munka kezdete óta kizárólag kézi munkamódszerrel 18 alkalommal eddig összesen 214 fő részvételével 1oo5 munkaórát dolgoztunk.

A kb. 25 -30°-os dőléssel a hegy belseje felé mélyülő barlangi járatból eddig 22 m mélységig takaritottuk ki nehéz munkával a kőtörmeléket, majd lejjebb a tömött, sárgásszinü barlangi agyagot. Az átlagosan 1.5 m átmérőjünek vehető, közel köralaku járatból mintegy 35 m³. törmelékanyagot hordtunk fel a munka során.

A járat kitakaritásával a "második sátorkői barlang" feltárását reméljük elérni. Jelenleg a járat teljes szelvényben el van tömödve barlangi agyaggal. A munkálatokat folyamatosan folytatjuk, az elért nagy mélység miatt azonban már kizárólag kézi módszerrel folytatni a nagy létszámigény miatt nem célszerü és lassu. Jelenleg a munka megkönnyitésére és meggyorsitására kézi hajtásu csörlőt és sinen mozgó speciális ferdecsillét szereltünk fel, amellyel a munkahelyet 15 m-ig gépi szállitással tudjuk megközeliteni.

III. A csoport egyéb megmozdulásai.

A nyári időszakban 3 kutatónk a Budapesti Vörös Meteor S.E. barlangkutató csoportjának bodvaszilasi kutatóexpedíciójában vett részt. A dorogi szénmedence dolgozóinak üdülési és kulturális céljára épülő Klastrompusztai Kultur-rezervátum munkálatainá is dolgoztunk, 2 alkalommal 19 és 12 fővel összesen 16o órát.

Hazánk barlangjainak megismerésére az évben több turát vezettünk. A Bajóti Öregkő, Jankovich és többi barlangjához 8 fővel látogattunk el. A klastrompusztai Leány-barlangba 13 fővel vezettünk barlangi turát, a solymári "Ördöglyuk-barlangot" 15 fő részvételével látogattuk meg, ezen mint közös turán a bp.-i Vörös Meteor 1o fő kutatója is résztvett. A budapesti Szemlőhegyi, Pálvölgyi- és Mátyáshegyi-barlangok megismerésére két alkalommal 16 fővel vezettünk turát a Kinizsi Liga és Vörös Meteor barlangkutató csoportok kalauzolásával. Legutóbb a Kinizsi Liga és Bp.-i Vörös Meteor kutatóit láttuk vendégül és két-napos turával bemutattuk nekik a Tokodaltárói bánya

kavernáit, ezeket tekintélyes nagyságu,különleges szépségü,ásványi képződményekkel teli karszt-hasadékbarlangokat. A közös turán mintegy 25-en vettünk részt.

Mult év végén alakult csoportunk a kezdeti 10 főről 25 főre szaporodott s igy reméljük, hogy a nagyobb kutatólétszámmal egyre több és eredményesebb munkával tudjuk előrevinni a magyar barlangkutatás ügyét.

Benedek Endre

Kétéves a Jósvafői kutatóház.

Az Építőipari és Közlekedési Müszaki Egyetem Ásvány és Földtani Tanszékének barlangkutató csoportja nagyszabásu ünnepséget rendezett a tanszék jósvafői "kutató állomásának" második avatási évfordulója alkalmából. Az évfordulóra olyan sokan jelentkeztek, hogy a 10-ére tervezett ünnepélyt két részletben kellett megtartani 8-án és 10-én, mert a meghivottak és az érdeklődök egyszerre nem fértek be az állomás helységeibe. Az Országos Földtani Főigazgatóság, a Földtani Intézet, az Országos Meteorológiai Intézet, a Müszaki Egyetem, a Szabó József geológiai technikum, az egri pedagógiai főiskola földrajzi tanszéke, képviseltette magát, de az egri, miskolci és budapesti barlangkutatók is szép számmal jelentek meg a "kutató állomás" születésnapjának évfordulóján.

Társulatunkat Barátosi József és Szilvássy Gyula id. vezetőségi tagok képviselték a kettős ünnepen.

Az ünnepélynek értékét és kedves, meleg hangulatát emelte, hogy dr. Kassay Ferenc, az OFI helyettes igazgatója és felesége is résztvettek 10-én az ünnepélyen. A müegyetemi hallgatók népes csoportja külön autóbusszal utazott Jósvafőre. A 8-án tartott előünnepélyen megjelent dr. Jakucs László, az aggteleki Baradla-barlang igazgatója is. A megjelent vendégek elismeréssel szemlélték a kutató állomás modern, fejlett müszaki igényeket is kielégitő kutatási felszereléseit.

Társulatunk vezetősége tervbe vette, hogy az állomáson magasabb foku barlangkutató továbbképző-tanfolyamot fog megszervezni.

Barátosi József

Jubileum Égerszögön.

Öt évvel ezelőtt, 1954. november 14-én a délelőtti órákban szikladübörgés rázta meg a Dász-töbörben levő kutató akna ácsolatait; A kutatók kötelet füztek a járatot eltorlaszoló egyik kőtömbre s egy erős huzással lerántották az omladék tetejéről. A nyiláson átbujva a kutatók már az első nap a barlang mintegy 2 km-es szakaszát járták be...

1959. november 14-én a felfedezés 5. évfordulója alkalmából az Élelmezésügyi Minisztérium Kinizsi S.K. barlangkutató csoportja emlékünnepséget rendezett Égerszög községben és a barlangbejáratnál.

14-én, szombaton este a kutatók az égerszögi iskolában létesitett szinpadon vidám barlangos kulturműsor keretében üdvözölték a kis falu lakosságát, amely a kutatások alatt sok segitséget nyujtott a feltárást végző kutató csoportnak. A nagysikerü előadás után a falu vezetői, a meghivott vendégek, a kutatócsoport veteránjai és fiatljai a barlangnál épült turistaházban fehér asztal mellett emlékeztek a feltáró munka nehéz, de sikeres küzdelmeire.

Másnap, vasárnap délelött 9 órakor került sor a barlang bejárata felett elhelyezett emléktábla leleplezésére. A közel méter nagyságu fehér márványtábla az öt évvel ezelötti felfedezésre emlékezteti a látogatókat, e szavakkal:

ÉGERSZÖGI
SZABADSÁG CSEPPKŐBARLANG

Feltárta
az Élm. Min. Kinizsi S.K. barlangkutató csoportja
1954. nov. 14-én
Égerszög község dolgozóinak áldozatos támogatásával.

Feltáró kutatók:
Balázs D., Balázs L., Csupor I., Oláh Z., Pozsgai S.
és Stefanik Gy.

A táblaavató ünnepi beszédet az adományozó Kinizsi Természetbarát Liga nevében Csáki István, a Liga elnöke tartotta. A Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat nevében dr. Gráf Andrásné, a társulat id. vezetőségének tagja üdvözölte a jubiláló kutatócsoportot. A feltáró kutatók nevében Balázs Dénes, a kutatócsoport vezetője emlékeztette a megjelenteket a feltárás körülményeire és a barlang várható perspektivájára. A liga a feltárást végző kutatókat emlékjelvénnyel tüntette ki és könyvjutalomban részesitette őket.

Az ünnepség után a kutatócsoport tagjai bemutatták a megjelent helyi és budapesti vendégeknek a barlang kiépitésre kerülő első szakaszait.

Balázs Dénes

LAPZÁRTAKOR ÉRKEZETT.

Pécsi Bányaipari Technikum barlangkutató csoportjának /vezetőjük Koch László tanár/ táviratot juttatta el a Társulathoz a Nehézipari Minisztérium Oktatási Osztálya. A kutatók értesitették a minisztériumot, hogy a technikum geológiai szakköre "lejutott a kutatott barlangba". 40 m mélyre hatoltak le és további 15 m mélyre becsülik a még hátralevő részt; de kötélhágcsó és kötél hiányában odáig nem ereszkedhettek le.

A budapesti Szabó József Geológiai Technikum barlangkutatással foglalkozó kiszesei /részt vettek első tanfolyamunkon/ Kovács József tanár vezetésével hágcsóval és kötelekkel siettek a pécsiek segitségére.

Az egri Dobó-Gimnázium barlangkutató csoportjának elnöke, Lengyel Gábor és titkára, Estók Bertalan, sürgős anyagi segitségért fordultak a NIM-hez, illetve a Társulathoz, hogy a Tarkő-barlangkutatásokat tovább folytathassák. Ugy látszik, hogy nemcsak cseppkőbarlang feltárása van kilátásban, hanem különösen őslénytani szempontból értékes leletek kerültek és kerülnek elő. A régészeti anyag is emlitésre méltó. Addig is, mig a társulat anyagi lehetőségei közvetlen támogatásukat megengedik, őszinte örömmel kivánunk nekik további sok sikert szép munkájukhoz.

B. J.

Felhivás

Az ideiglenes vezetőség felkéri az alább felsorolt barlangkutató csoportok vezetőit, akik a tagsági kartonokat leadták, hogy a tagsági igazolványok átvétele céljából keressék fel a gazdasági titkárt /Szilvássy Gyula, Budapest, V. Alkotmány utca 6./

Dorogi Bányász, Kinizsi Liga, Láng Vasas, Óbudai Goldberger, Vámőrség, Városterv.

Kérjük az itt fel nem sorolt barlangkutató csoportok vezetőit, hogy tagságuk személyi nyilvántartási kartonjait sürgősen adják le.

TÁRSULATI ÉLET

Rovatvezető: Barátosi József

KÖZGYÜLÉS

Társulatunk 1959. évi december hó 13-án, vasárnap délelőtt 10 órakor tartja második közgyülését Budapesten, a MÉTSz székházában /V.ker. Szabadság tér 17./. Megközelíthető 15-ös autóbusszal vagy a 2, 48, 49, 53 számu villamosokkal.

Közgyülésünkre ezuton hivja meg szeretettel a társulat tagjait és a munkánk iránt érdeklődőket a társulat ideiglenes vezetősége. Kérjük a tagtársakat, hogy tagsági igazolványaikat /ha addigra a nyomda a kiküldést lehetővé teszi/ hozzák magukkal. Ugyancsak kérjük, - ha az igazolványokat még addigra sem küldhettük volna el-, hogy a tagtársak tagdijbefizetésük igazolását egyénileg, vagy csoportosan hozzák el, hogy a közgyülés résztvevőinek szavazási jogosultságát megállapithassuk.

Azok részére, akik esetleg tagdijhátralékukat a közgyülés előtt kivánják rendezni, helyi tagdijbefizetési pénztárt állitunk fel. A pénztár a szavazás ideje alatt szünetelni fog, utána szükségesetén még tagjainak rendelkezésére áll majd. Kérjük vidéken lakó tagjainkat, ugy válasszák meg Budapestre érkező vonatukat, hogy a közgyülésre kellő időben megérkezzenek.

Szeretnénk a közgyülés után közös ebédet rendezni. Ital nélkül az ebéd 15-2o Ft-ba fog kerülni. Kérjük a társulat tagjait és vendégeinket, hogy az ebéden való részvételüket jelentsék be f.évi december hó 5.-ig beérkezően a 2o.- Ft egyidejü beküldésével. A bejelentést és az összeget az alábbi cimre küldjük: dr. Gráf Andrásné Budapest, XIV. Vorosilov u. 14. /Földtani Intézet/

Azok részére, akik Budapesten semmiképen sem tudnak éjjelre szállást kapni és vonatuk különben 10 óra után érkezne, néhány budapesti tagtársunknál keresünk ingyen szállást, ha ezt a kéréseket Barátosi Józsefhez /Bp. I. Lógodi u. 28./ idejében eljuttatják. Csak azokat a kéréseket lehet elintézetteknek tekinteni, amelyekre választ tudtunk küldeni.

Felkérjük budapesti tagtársainkat, hogy ha tudnak 1-2 vidéki tagtársunknak szállást adni f.évi dec. 12-ről 13.-ra virradóra, közöljék ezt Barátosi József id.ügyv.elnökünkkel a fenti cimen, lehetőleg még november hónapban.

.oOo.

VÁLASZTMÁNYI ÜLÉS.

Társulatunk választmánya f.évi december hó 7-én 18 órakor ül össze utoljára a közgyűlés előtt. Az ideiglenes vezetőség ezuton kéri fel a választmányi ülés tagjait, póttagjait, a számvizsgáló bizottságot és a szakbizottságok elnökeit, hogy az ülésen sziveskedjenek megjelenni. A választmányi ülésünket már VII. Gorkij-fasor 46-48 szám alatt tartjuk a Bányaipari Dolgozók Szakszervezetének székházában, ahol a Magyar Karszt és Barlangkutató Társulat rendszeres használatra kapott helyiséget és szekrényt a szakszervezet vezetőségének megértő támogatásaként.

.oOo.

Ezért a támogatásért fogadja ezuton is köszönetünket a Bányaipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke, Blaha Béla elvtárs és a Szakszervezet Vezetősége. Hisszük, hogy a mi társulatunk és a bányászok szakszervezete sokszor fog még ennél is szorosabban egymást segitve munkálkodni hazánk javára.

.oOo.

T I T K Á R I Ó R Á K

A társulat ideiglenes vezetősége, az uj vezetőség megválasztásáig minden hétfőn 18-tól 20 óráig hivatalos órát tart, Bp. VII. Gorkij-fasor 46-48.sz. alatt, uj helyiségünkben, a Bányaipari Dolgozók Szakszervezetének székházában. Ugyanitt lehet rendezni az elmaradt tagdijfizetést, lapok igénylését, tanfolyamra vagy vizsgára jelentkezést, továbbá itt lehet megbeszélni minden olyan ügyet, amely a csoport, ill. a társulat munkájával, kutatási programjával összefügg. Csoportok tagjaik igazolványait itt is átvehetik.

.oOo.

K L U B N A P

Uj helységünkben /fenti cinen/ klubnapot tartunk f.évi november hó 25-én, szerdán 18 órától 20 óráig.

ALAPFOKU TANFOLYAM

A társulat második alapfoku barlangkutató tanfolyama f.évi november hó 5-én megkezdődött. 33-an jelentkeztek a tanfolyam elvégzésére. A tanfolyam megnyitásán az ideiglenes vezetőség tagjai közül Barátosi József, dr. Gráf Andrásné és Szilvássy Gyula jelentek meg. A tanfolyam hallgatói a Petőfi Gimnázium tanulóiból, a Vámőrség, A Vörös Meteor, és a Láng Vasas barlangkutató csoportok tagjaiból állnak. A tanfolyam következő előadása f.évi december hó 10-én, csütörtökön 17 óra 30 perckor kezdődik a Petőfi Gimnázium vegytani előadó-termében II.emelet/.

Felkérjük azokat a tanfolyamra jelentkezőket, akik valamilyen okból most nem tudtak a novemberi előadáson megjelenni, hogy a decemberin már okvetlenül vegyenek részt. A tanfolyam anyagát kérdések formájában az októberi "TÁJÉKOZTATÓ"közölte.

T A R T A L O M

A Föld igazgyöngye. Vers. Irta: Scheer Béla 1. oldal

A Magyar Karszt és Barlangkutató Társulat ügyrendje. /Tervezet/ 2. "

A Szoplaki Ördöglyuk-barlang morfológiája és genezise. Irta: Papp-Váry Árpád 7. "

A trópusi karszt terminológiai problémái. /Vitacikk/ Irta: Balázs Dénes 14. "

Karbidlámpa, karbid, acetilén. Irta: Csók Rémó 21. "

Hazai hirek.

Ujabb sulyos baleset a Mátyáshegyi-barlangban. /B.D./ 3o. "

Vizmérések a bakonyi karsztszurdokokban. /J.S./ 3o. "

Hirek - röviden 31. "

Külföldi hirek, lapszemle.

Barlangkutatási hirek a világ minden tájáról. Összeállitotta: Balázs Dénes 32. "

Karszt-és barlangkutatási dokumentáció.

Felhivás a dokumentációs munkában való részvételre. /B.K./ 34. "

Kiegészitések az 1955. év magyar karszt-és barlangkutatási irodalmához. Összeállitotta: dr. Bertalan Károly 35. "

Barlangkutató csoportjaink életéből.

Rövid beszámoló a Dorogi Bányász "Kadic Ottokár" Barlangkutató Csoport 1959. évi tevékenységéről. Irta: Benedek Endre 38. "

Kétéves a Jósvafői kutatóház. Irta: Barátosi József 4o. "

Jubileum Egerszögön. Irta: Balázs Dénes 41. "

Lapzártakor érkezett. /Pécsi Bányaipari Technikum, Budapesti Szabó József Geológiai Technikum, Egri Dobó Gimnázium/ B.J. 42. "

Felhivás 42. "

Társulati élet.

Közgyülés
Választmányi ülés
Titkári órák
Klubnap

Alapfoku tanfolyam
A közleményeket összeállitotta. Barátosi
József 43. oldal

Novemberi számunk
térképmelléklete:

SZOPLAKI ÖRDOGLYUK-BARLANG
Készitette: Papp-Váry Árpád

A kiadvány sokszorositását
a Müvelődésügyi Minisztérium Kiadói Főigazgatósága 1959. XI. 25-én
974/229/1959.szám.alatt
engedélyezte.

Szerkesztő: Balázs Dénes

Lektorok: dr. Bertalan Károly és Neppel Ferenc
Felelős kiadó: dr. Hegedüs Gyula

A sokszorositást végezte az Élelmezésügyi Minisztérium házinyomdája /Bp. V. Akadémia u. 1-3./
Budapest, 1959. november hó
Készült 300 példányban